

Sociolekti u hrvatskom suvremenom filmu

Jagačić, Iva

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:951629>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-07-31**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Iva Jagačić

Sociolekti u hrvatskom suvremenom filmu
(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2019.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Iva Jagačić
Matični broj: 0009067543

Sociolekti u hrvatskom suvremenom filmu

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: doc. dr. sc. Željka Macan

Rijeka, 2019.

SADRŽAJ

1. UVOD	4
2. SOCIOLINGVISTIKA	5
3. ŽARGON	7
3.1. Žargon, sleng, argot, šatrovački.....	7
3.2. Govor i stereotip	11
3.3. Žargon i razgovorni funkcionalni stil	13
3.4. Obilježja žargona	15
3.5. Načini stvaranja žargonizama.....	18
4. ZAGREBAČKI VERNAKULAR.....	21
5. METODOLOGIJA	27
6. ANALIZA	27
6.1. Film u samostalnoj Hrvatskoj.....	27
7. <i>METASTAZE</i> (2009)	29
7.1. Supkulturni žargon prema općezagrebačkom vernakularu	29
7.2. Obilježja navijačkog žargona	31
7.3. Vulgarizmi i psovke.....	36
7.4. Načini stvaranja žargonizama.....	42
8. <i>ZG80</i> (2016).....	44
8.1. Govor navijača i zagrebački vernakular	44
8.2. Obilježja žargona	45
8.3. Vulgarizmi i psovke.....	49
8.4. Načini stvaranja žargonizama.....	50
9. <i>TI MENE NOSIŠ</i> (2015).....	53
9.1. Govor – ogledalo društva	53
9.1.1. Dora Bota	53
9.1.2. Ives	54
9.1.3. Nataša	55
10. ZAKLJUČAK	57
SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI.....	58
NASLOV I KLJUČNE RIJEČI (na engleskom jeziku)	58
11. LITERATURA.....	59

1. UVOD

Sociolingvistika je interdisciplinarno područje koje promatra jezik kao sociokulturalni fenomen, a jezičnu raznolikost objašnjava kao pojavu određenu društvenim čimbenicima – sve su jezične varijacije posljedica društvenog djelovanja. Temeljni sociolingvistički pojam je varijetet, a ovisno o izvanjezičnim kriterijima razlikuju se dijakronijski, dijatopijski, dijastratički i dijafazijski varijetet.

Dijastratički varijetet podrazumijeva vertikalno raslojavanje jezika, tj. sociolekte koji označavaju socijalnu diferencijaciju govornika dviju različitih varijanta istoga jezika. Iz sociolekta proizlazi pojam žargon koji je u radu određen kao govor manje socijalne zajednice ili određene supkulture. Osim komunikacijske funkcije, žargon ima i snažnu socijalnu funkciju. Govornici nekog žargona isti koriste kako bi se identificirali sa zajednicom kojoj pripadaju, ali i kako bi se diferencirali od ostatka društva.

Cilj rada je analizirati obilježja i načine stvaranja žargona navijačke supkulture (koji je isprepleten sa žargonom narkomana, kriminalaca i govorom mladih općenito) koja je prikazana u novijim hrvatskim filmovima (*Metastaze*, *ZG80* i *Ti mene nosiš*) i objasniti kako govor utječe na karakterizaciju likova i na vjerodostojnost onoga što se želi prikazati.

2. SOCIOLINGVISTIKA

Sociolingvistika, socijalna lingvistika ili sociologija jezika termini su koji označavaju interdisciplinarno područje u kojem se jezik promatra i objašnjava u vezi s društvom. U prvi plan sociolingvističkih istraživanja stavlja se raznolikost i brojne jezične varijacije koje su dio svake govorne zajednice. Svi sociolingvisti smatraju jezik sociokulturalnim fenomenom te jezičnu raznolikost tumače kao pojavu koja je određena društvenim čimbenicima zbog čega jezične varijante povezuju s određenim društvenim grupama, a samim time jezik postaje simbolom pripadnosti grupi (Hoyt 2012: 20). Budući da se jezik realizira ljudskim djelovanjem, sociolingvistika stavlja naglasak na jezik u uporabi, onako kako ga govornici koriste u svakodnevnoj komunikaciji (isto:19, 20).

Varijetet je temeljni sociolingvistički pojam koji podrazumijeva različite varijante istoga jezika. Krešimir Mićanović izdvaja četiri glavna izvanjezična kriterija koja omogućuju opis i lokalizaciju varijeteta, a to su: vrijeme, prostor, društveni sloj/društveno-kulturna sredina i situacija te se na osnovi navedenih kriterija razlikuju četiri klase varijeteta: dijakronijski (razmatranje jezičnih pojava kroz povijest), dijatopijski, dijastratički i dijafazijski varijetet (Bagić 2006: 11). Dijatopijske varijacije se odnose na razlike u prostoru, one podrazumijevaju teritorijalno odnosno horizontalno raslojavanje jezika na lokalne i regionalne varijetete, to jest dijalekte. U trenutku kada regionalni varijetet počinje značiti više od geografskog podrijetla i postane statusni simbol počinje se govoriti o vertikalnom raslojavanju jezika, odnosno o dijastratičkim varijetetima, to jest sociolektima. Sociolekti označavaju socijalnu diferencijaciju između govornika dvaju različitih varijeteta na temelju obrazovanja, zanimanja, starosti, društveno-ekonomskog statusa i supkulturne pripadnosti. Dijafazijski varijetet se odnosi na situacijsku konstelaciju koja uključuje: govornika, slušatelja, njihov mjesni i društveni identitet i status, njihovo znanje o svijetu i jeziku, medij pomoću kojega se komunikacija ostvaruje te socijalni kontekst i

temu. Sve nabrojano može se sažeti u rečenicu „Tko s kime kako i u kojem društvenom kontekstu o nečemu govori?“ (isto). O dijafazijskim se varijetetima može govoriti i kao o funkcionalnom raslojavanju jezika na pet stilova standardnoga jezika: administrativni, beletristički, znanstveni, publicistički i razgovorni¹, a svaki od njih ima vlastita pravila i posebnosti. Dijatopijska i dijastratička raslojenost jezika međusobno su dva neodvojiva kriterija zato što su svi govornici nekog jezika stanovnici određenog prostora te istovremeno pripadnici neke društvene klase, dobne ili etničke skupine (isto: 12).

Kao pripadnici određene društvene skupine, govornici nekog varijeteta (sociolekta) taj isti koriste za komunikaciju, ali i za identifikaciju sa skupinom kojoj pripadaju ili kojoj žele pripadati pa jezik koriste i kao znak međusobnog prepoznavanja. Predodžba o jeziku kao najvažnijem obilježju jedne nacije i države može se preslikati i na manje društvene zajednice kojima jezični varijetet postaje simbol jedinstva, autonomije i neovisnosti. Pojam sociolekt nadređen je pojmovima žargon, sleng, argot i šatrovački, a svi oni (više ili manje) označavaju posebne govore manjih ili većih socijalnih skupina. Budući da će se u ovom radu razmatrati govor kao snažno obilježje identiteta i pripadnosti određenoj supkulturi, žargon će se primarno doživljavati kao sociolekt, ali će biti navedena i njegova prožimanja s razgovornim funkcionalnim stilom te će se spomenuti i dijatopijska varijacija na kojoj se temelji žargon o kojem će se govoriti. (Bugarski 1999: 12).

¹ Domaća lingvistička tradicija oblikovala se pod utjecajem Praške škole pa je uobičajeno da se govori o funkcionalnoj raslojenosti standardnog jezika na gore navedene funkcionalne stilove, no upitan je status razgovornog i književnoumjetničkog stila kao podsustava standardnog jezika zbog njihovog „ležernog stava prema normi“ (Badurina 2007).

3. ŽARGON

3.1. Žargon, sleng, argot, šatrovački

Hrvatska lingvistička literatura nije suglasna u definiranju žargona, slenga, argota i šatrovačkog govora pa se kod različitih autora pronalaze različite definicije i mišljenja. Neki ih smatraju sinonimima, dok neki objašnjavaju razlike među njima i njihov hijerarhijski odnos. U *Predgovoru I. izdanju Rječnika hrvatskoga žargona* (2013) Tomislav Sabljak² navodi kako hrvatska znanost o jeziku nije posve suglasna oko naziva za govor određenih grupa ljudi koji po svojoj strukturi i namjeni izlazi iz okvira standardnog jezika i dijalekta, a termini kojima se naša lingvistika koristi su žargon, anglizam sleng i galicizam argot (Sabljak 2013: 5). Osim navedenih, pojavljuje se i izraz šatrovački za koji se Sabljak odlučio u prvom izdanju jer smatra da najbolje određuje jezičnu masu različitih, zasebnih grupa. Podrijetlo termina šatrovački vezuje se uz Rome koji su pod šatorima stvarali poseban oblik govora koji neće biti prepoznatljiv ostalim društvenim zajednicama. U početku je pojam šatrovački podrazumijevao strogo zatvoren govor koji je tajan i nedokučiv ostalim skupinama, a kasnije se njegovo značenje proširilo na svaki iskonstruirani govor određene skupine ljudi, staleža ili klase koji se u svom specifičnom načinu sporazumijevanja nastoji odvojiti od standardnog govora pa i od govora nekih drugih njima stranih, neprihvatljivih skupina (Sabljak 2013: 5, 6). Sabljak navodi kako se šatrovački govor pod utjecajem američkog slenga nastoji podijeliti u podgrupe pa se tako razlikuje govor srednjoškolaca, delinkvenata, narkomana, studenata, kriminalaca i drugih. Ističe i iznimnu kreativnu i stvaralačku vrijednost pojedinca i grupe u stvaranju novih izraza kojima nije svrha samo udaljavanje od standarda, već i njegovo bogaćenje (isto: 7). Jezične posebnosti svojstvene određenoj društvenoj

² Tomislav Sabljak sveučilišni je profesor, znanstvenik i književnik koji je još za vrijeme gimnazijskih dana počeo prikupljati riječi „iz kvarta“, a objavio je *Rječnik šatrovačkog govora* (1981) i dva *Rječnika hrvatskoga žargona* (2001, 2013).

skupini nerijetko izlaze iz okvira te skupine i postaju prepoznatljivi kolokvijalni izrazi i dio standardnoga jezika. Objašnjava odnos žargona i šatrovačkog govora u kojem je žargon širi pojam od šatrovačkog te obuhvaća sve one neknjiževne riječi koje žive u standardu, ali nemaju službeni status književnih izraza, dok je šatrovački puno uži pojam od pojma žargon (isto:18).

U *Predgovoru II. izdanju* navodi da je samo nekoliko mjeseci nakon izdanja prvoga rječnika skupio više od pedeset riječi iz različitih urbanih skupina koje nije mogao jasno klasificirati jer one nisu pripadale ni govoru ulice, ni žargonu profesionalnih skupina, ni učeničkom ni studentskom govoru, ni govoru navijačkih skupina (isto: 24). To Sabljakovo priznanje govori mnogo o tome koliko je govor u društvenoj zajednici nestabilan i sklon brzom mijenjanju. Nekada je žargon pripadao određenoj grupi, bio je tajni, strogo kontroliran jezik koji nije prelazio granice jedne ulice ili kvarta, dok se danas govori brzo šire i međusobno prožimaju (isto: 27). Iz *Predgovora II. izdanju* može se zaključiti da Sabljak pojmu šatrovačkog nadređuje pojam žargon koji obuhvaća sve one izraze šatrovačkog govora koji su zajednički gotovo svim skupinama.

Na prva dva izdanja Sabljakova *Rječnika* referira se Barbara Kovačević u radu *Hrvatski žargon ili hrvatski žargoni?* u kojem daje prikaz Sabljakova rada te mu zamjera terminološka lutanja po pitanju žargona – je li žargon samo jedan ili razlikujemo više žargona različitih društvenih skupina (Kovačević 2001: 379). Kovačević navodi definiciju žargona koji podrazumijeva supstandardni specijalni govor pojedine društvene skupine ljudi povezane statusno ili strukovno koje se tim govorom razlikuju od ostatka društvene zajednice. U formiranju i opstanku žargona veliku ulogu imaju: spol, dob, razina obrazovanja, ali i teritorijalna pripadnost zato što se žargoni vezuju uz urbane sredine koje se razlikuju svojim vernakularima (isto). U tom smislu žargoni nisu samo govori zatvorenih društvenih skupina (zatvorenika, navijača, prostitutka, narkomana, dilera), nego i govori otvorenih skupina, npr. učenika, studenata, ali i određenih profesija, npr. umjetnika, liječnika, profesora, kuhara. Na temelju

navedenog, Kovačević smatra da nije riječ o jednom hrvatskom žargonu, već o više pojedinih žargona, dok izraz šatrovački predstavlja govor deklasiranih, zatvorenih društvenih skupina prema čemu se on nalazi hijerarhijski niže od žargona (isto: 379, 380).

Na pitanje o hrvatskom žargonu ili žargonima Sabljak je odgovorio u *Predgovoru III. izdanju* gdje navodi kako nikada nije bio u dilemi upotrijebiti množinu te navodi da razlikuje žargon Zagreba, Splita, Istre, Like, Osijeka koje stavlja pod zajednički nazivnik – hrvatski žargon. Prilikom skupljanja i istraživanja posebnih govora, Sabljak priznaje kako su mu pojedine riječi izazvale nedoumicu jer nije znao pripadaju li lokalizmima, žargonizmima ili šatrovačkom govoru zato što granica između njih nije jasno određena. Iako u posljednjem predgovoru želi objasniti nejasnoće koje se događaju s terminologijom, dobiva se dojam da Sabljak pojmove žargon i šatrovački ponekad određuje kao sinonime, a ponekad žargon nadređuje šatrovačkom govoru. Osim problemima s terminologijom, Sabljak se u posljednjem predgovoru bavi i velikim promjenama kroz koje je prošla Hrvatska od 2001. godine pa do 2013. kada je objavljeno treće izdanje *Rječnika*. Hrvatska općenito, a najviše grad Zagreb postali su dom osobama različitih nacionalnosti, dobi, obrazovanja „koje su sa sobom donijele svoje lokalizme, regionalizme i žargonizme“ pa je *zagrebački žargon* obilježen sve većom različitošću (Sabljak 2013: 31).

Josip Silić u knjizi *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika* žargon spominje u poglavlju o razgovornom stilu, a pod pojmom žargona podrazumijeva specijalne jezike pojedinih socijalnih skupina ljudi koje su taj jezik stvorile polazeći od jezika socijalne zajednice kojoj pripadaju kao cjelini da bi se od nje iz nekog razloga razlikovale (Silić 2006: 108). Te su skupine ljudi iskrivile jezik zajednice kojoj kao cjelini pripadaju dodavši im specijalne riječi i postojećim riječima nova značenja kako bi onima koji toj skupini ljudi ne pripadaju taj jezik bio nerazumljiv i zagonetan (isto: 109). Silić govori kako je takav jezik

karakterističan za izolirane skupine poput zatvorenika, lopova, zločinaca, no da postoje i žargoni kulturnijih slojeva društva, npr. jezici studenata, umjetnika i znanstvenika (isto). Silić pojmove žargon, argo i sleng smatra sinonimima što potvrđuje sljedeća rečenica: „Takav se (tajni) jezik (osim žargonom) naziva još argoom i slengom (isto).

Ivan Marković u znanstvenom članku *Hrvatski cirkumfiks jo-...-ń* pod terminom žargon podrazumijeva jezična obilježja pojedine strukovne, društvene ili dobne skupine, pod terminom sleng smatra poseban vid žargona čija su obilježja „gradsko“, „ulično“, „razgovorno“, „neformalno“, dok pod pojmom šatra ili šatrovački podrazumijeva jezičnu igru metateze svojstvenu slengu srednjejuznoslavenskih gradova. Osim šatrovačkog koji na samom početku oprimjeruje rečenicom *Žišku stari moj*, Marković navodi i srednjački koji je metateza obogaćena prefiksom *jo* i sufiksom *nj* pa bi prethodnu rečenicu na šatrovačkom, na južnjačkom izgovorili *Jožiškunj joristanj jojmojnj* (Marković 2016: 192). Marković izdvaja i pojam argot kao „svojevrstan egzotizam“ za francuski žargon.

Ranko Bugarski u knjizi *Žargon* navodi da se taj pojam upotrebljava u različitim značenjima, u širem i u užem smislu. U širem smislu pojam žargon definira kao svaki neformalni i uglavnom govoreni varijetet nekog jezika koji služi za identifikaciju i komunikaciju unutar neke društveno određene grupe – po profesiji, socijalnom statusu, dobi – čiji su članovi povezani zajedničkim interesima pa tako možemo govoriti o žargonu neke struke ili pak o žargonu lopova, navijača, narkomana, ali i o žargonu nekog grada, s mogućnošću uže podijele unutar njih (Bugarski 2003: 8). Bugarski navodi tri „općenita“ tipa žargona unutar kojih također postoje razlike, a to su stručni, supkulturni i omladinski žargon (moguća prožimanja), a o njihovim obilježjima govorit će se u sljedećem poglavlju (isto: 9). Također, govori kao i neki ranije navedeni autori da se žargoni marginaliziranih skupina često nazivaju *argo* i *sleng*, a nekada i *šatrovački* (koji smatra zastarjelim izrazom koji se uglavnom vezuje uz Rome) i

frajerski (tada noviji izraz koji je bio izašao iz mode). Budući da navedeni autori pod pojmom žargon uglavnom podrazumijevaju istu jezičnu pojavu s minimalnim razilaženjima u mišljenju ili tu jezičnu pojavu nazivaju slengom, argotom ili šatrovačkim, u ovom će se radu koristiti određenje koje navodi Ranko Bugarski s posebnim naglaskom na omladinski i subkulturni žargon, tj. na žargon nogometnih navijača.

3.2. Govor i stereotip

Vezano uz žargon, važno je napomenuti da se unutar nekog jezika različito vrednuju standardni jezik i njegovi varijeteti, a sama ta razlika može biti plodno tlo za razvoj različitih stereotipa. Standard nastaje iz praktičnih potreba za komuniciranjem i savladavanjem dijalektalnih razlika na nadregionalnoj razini te postaje simbolom nacije i jedinstva³, dok su svi ostali varijeteti rezervirani za niže funkcije, ponajprije humor (Žanić 2009: 153). Pojedinci koji su ovladali standardnim jezikom u zajednici uvažavaju određeni javni prestiž. Prestiž se pojavljuje i kod govornika određenog žargona, no u njihovom slučaju nije riječ o javnom, nego o tajnom ili prikrivenom prestižu koji je povezan s osjećajem solidarnosti i prijateljske intimnosti koja pridonosi samoodržavanju grupa nižeg statusa (Koščak 2018: 12). Često su govornici nekog dijalekta izloženi raznim stereotipima, a najveći se govorni jaz odvija na relaciji urbano – ruralno. Osim dijalekta kojim se izražava prostorna pripadnost, upotrebom žargona govornici iskazuju svoje podrijetlo, status, pripadnost, moralne stavove, ali i simpatije i antipatije, pa tako i mišljenja o govoru pojedinih grupa kriju

³ Ako promatramo standardni jezik u smislu nadilaženja komunikacijskih barijera i savladavanja dijalektalnih razlika, tada je standardni jezik neutralan, svima razumljiv i hijerarhijski nadmoćan nad ostalim varijetetima, no ako uzmemo u obzir da i standardni jezik izvornim govornicima može predstavljati izazov u razumijevanju, tada je on samo jedan od varijeteta. Ivo Žanić u knjizi *Kako bi trebali govoriti hrvatski magarci* (2009) daje sociolingvistički pregled animiranih filmova sinkroniziranih na hrvatski jezik te navodi kako se neki roditelji zalažu za sinkronizaciju isključivo na hrvatski standardni jezik jer je on „jedina alternativa, jer njega govornici hrvatskih dijalekata, kao pripadnici istoga naroda, imaju zato da bi se razumjeli“. Takvo razmišljanje zanemaruje činjenicu da neka djeca izraze na standardnom jeziku nauče tek u osnovnoj školi. (Žanić 2009: 151).

stereotipe o samim govornicima. Stvaranje stereotipa na temelju govora najbolje se očituje u etničkom humoru kada se govornici pojedinog dijalekta prikazuju kao glupi, lijeni, škrti i slično (Bugarski 1999: 98, 99). Zatvorenije društvene skupine koriste žargon kako bi se razlikovale od drugih, ali i kako bi izrazile svoj (negativan) stav, koristeći različite (pejorativne) izraze, prema drugim skupinama. Stereotipi na temelju različitih govora unutar iste nacije nerijetko dovode do nesporazuma, nesuglasica i razdvajanja. Primjerice Ivo Žanić u knjizi *Kako bi trebali govoriti hrvatski magarci* navodi niz primjera u kojima se raspravlja o sinkronizaciji animiranih filmova i nastajanju stereotipa pa se na primjer za svakog lika koji je sinkroniziran na kajkavsko narječje prvo pretpostavi da je *bedak*, a zanemaruje se činjenica da je posrijedi kompleksan i višeznačan lik (Žanić 2009: 127). Osim etničkih stereotipa koji proizlaze iz horizontalnog raslojavanja, često se javljaju i oni o rodnim ulogama i izjednačavanju seksualnosti s nasiljem za što se optužuju žargoni u kojima se pojavljuju seksistički elementi s brojnim agresivnim i uvredljivim izrazima za spolni odnos (*puknuti, roštiljati*), za žene (*jebulja, dromfulja, kramp, dupetara*), homoseksualce (*tetkica, gejša*), (intimne) dijelove tijela (*alat i batina* za penis, *gepek i getriba* za stražnjicu), čiji su govornici uglavnom muškoga roda i pripadnici marginaliziranih društvenih skupina (Koščak 2018: 13). Stereotipne situacije najčešće su dvosmjerne. Dok govornici određenih grupa stvaraju stereotipe o ostatku socijalne zajednice, istovremeno taj „ostatak“ stvara stereotipe o pripadnicima određene grupe i sve se to može odvijati samo na temelju nečijeg govora. Koliko je govor važan u oblikovanju identiteta, u izgradnji mišljenja i uživanju prestiža potvrđuje porazni, ali ne i iznenađujući primjer planetarno popularnog pjevača Gordona Sumnera Stinga i umirovljenog engleskog nogometaša Alana Shearera. Obojica su rođeni u Newcastleu u kojem se govori varijetatom *Gordie accent* koji je engleska javnost percipirala ružnim te nije imao nikakav prestiž, a prometna izoliranost od ostatka Engleske te neobrazovano stanovništvo koje se uglavnom bavilo rudarstvom pridonijelo je

takvom razmišljanju. Govornici tog varijeteta na lokalnoj su se razini istim ponosili, no u širem su se okviru stidjeli. Alan Shearer je jedini koji se tim varijetetom javno služio, no kako nije bio obrazovan te se loše snalazio pred mikrofonom, nije uspio pridonijeti destigmatizaciji „svojeg“ govora, a šira ga je javnost osuđivala zbog neznanja standardnoga engleskoga jezika. U svom prvom sastavu *Last Exit Sting* je pjevao na varijetetu grada Newcastlea, no nakon selidbe u London i osnutka glazbenog sastava *The Police* plaćao je logopeda kako bi uklonio svaki trag svog zavičajnog idioma, a jednako se ponašao i njegov sugrađanin, gitarist i skladatelj Mark Knopfler. Nakon što je regija izašla iz gospodarske krize i postala ugodno mjesto za život i opuštajuće izlete te takvu sliku plasirala na nacionalnu razinu, varijetet toga kraja postao je prihvaćen i prisutan, a spomenuti glazbenici više nisu imali potrebu skrivati svoje podrijetlo. (Žanić 2009: 154). Iako mogu biti izvor stereotipa, govori različitih društvenih skupina imaju i pozitivne vrijednosti u koje se ubraja kreativnost, spontanost i maštovitost te daju određenu dozu autentičnosti, stoga ne čudi da se i u književnoj i u filmskoj umjetnosti upravo jezik/govor koristi kako bi se što vjerodostojnije prikazala dob likova, njihovo ekonomsko stanje ili pripadnost određenoj supkulturi.

3.3. Žargon i razgovorni funkcionalni stil

Razgovorni stil jedan je od stilova hrvatskoga standardnoga jezika koji se od ostalih stilova razlikuje svojom funkcijom i obilježjima. Pridjev razgovorni primarno se odnosi na usmenu komunikaciju, no ovisno o situaciji razgovorni se stil može realizirati i u pisanoj komunikaciji⁴, a obilježen je neformalnošću, nepripremljenošću i spontanošću (Silić 2006: 109). Razgovornim se stilom govornici nekog jezika koriste u svakodnevnim neformalnim situacijama, on je prirodan, neusiljen, obiluje ekspresivno i emocionalno obojenim izrazima i paraverbalnim znakovima. Zbog svojih se obilježja još naziva „familijarnim“ i

⁴ Zahvaljujući novim medijima (sms-poruke, elektronička pošta, razgovori na društvenim mrežama) pisana komunikacija sve češće dobiva obilježja usmene komunikacije. (Badurina 2007).

kolokvijalnim“, „srednjim stilom“ (isto). Razmišljanja o statusu razgovornoga stila kao jednog od stilova hrvatskoga standardnoga jezika su podijeljena. Diana Stolac govori kako neki ne vide razgovorni stil kao dio standardnoga jezika zbog mnogobrojnih žargonizama koje ga kao nestandardne leksičke činjenice obilježavaju (Stolac 2003), ali i zbog ostalih „izama“ – vulgarizama, dijalektizama, regionalizama i barbarizama. S druge strane, Josip Silić navodi kako razgovorni stil ima mnogo sličnosti sa žargonom, no da žargon za razliku od razgovornoga stila ne pripada standardu. One riječi koje se uspiju zadržati i uđu u opći govor socijalne zajednice, a potom u standard, oslobođene su svojega prvotnog žargonskog obilježja (Silić, isto). Nikola Koščak knjigu *Šrajbenzi spiku* započinje poglavljem o žargonu i kolokvijalnom jeziku te navodi kako su neformalnost, govor kao primarni medij i razgovor kao primarni diskursni žanr ono što određuje kolokvijalni jezik (Koščak 2018: 7). Kao obilježja takvoga jezika navodi eliptičnost (zbog oslanjanja na kontekst koji je poznat sudionicima komunikacije), učestalost uporabe prvoga i drugoga lica, poštapalice, manja leksička gustoća, nadleksikalizacije u semantičkim poljima koje su povezane sa svakodnevnim životom, glasovne redukcije, a velik se dio informacija može prenijeti i prozodijom (intonacija, ritam, tempo, jačina glasa) (isto). U nekim je jezičnim zajednicama kolokvijalni jezik više homogen, a u nekima je heterogeniji, tj. geografski i socijalno raslojeniji, s regionalno, lokalno i društveno specifičnim varijetetima, to jest dijalektima koji se rabe samo u neformalnoj usmenoj komunikaciji i žargonima (isto :8). Iz navedenog proizlazi da su žargonizmi podvrsta kolokvijalizama, a žargon podvrsta kolokvijalnog govora. No, uz one općekolokvijalne značajke koje su malo prije navedene, socijalne varijacije toga jezika imaju još neka karakteristična obilježja poput specifičnog leksika, frazeologije, specifične obrasce tvorbe i nastanka riječi, plodnost nekih sufiksa i metaforizacije u žargonima. U knjizi *Raslojavanje jezične stvarnosti* autorice Marina Kovačević i Lada Badurina odstupaju od tradicionalnog pristupa jezične raslojenosti koja podrazumijeva podjelu na

funkcionalne stilove. Razgovorni je stil preimenovan u razgovorni diskurs čime je već određen na vertikalnoj osi, dok na horizontalnom polju⁵ spada u privatni diskurs. Iz razgovornog diskursa koji je pripisan privatnoj sferi (u koju spadaju govori pojedinaca, socijalnih skupina, tinejdžerske skupine, umirovljeničke, ponekad i one određene spolom govornika – „muške“ i „ženske“) proizlaze privatni žargoni (Kovačević, Badurina 2001: 24).

3.4. Obilježja žargona

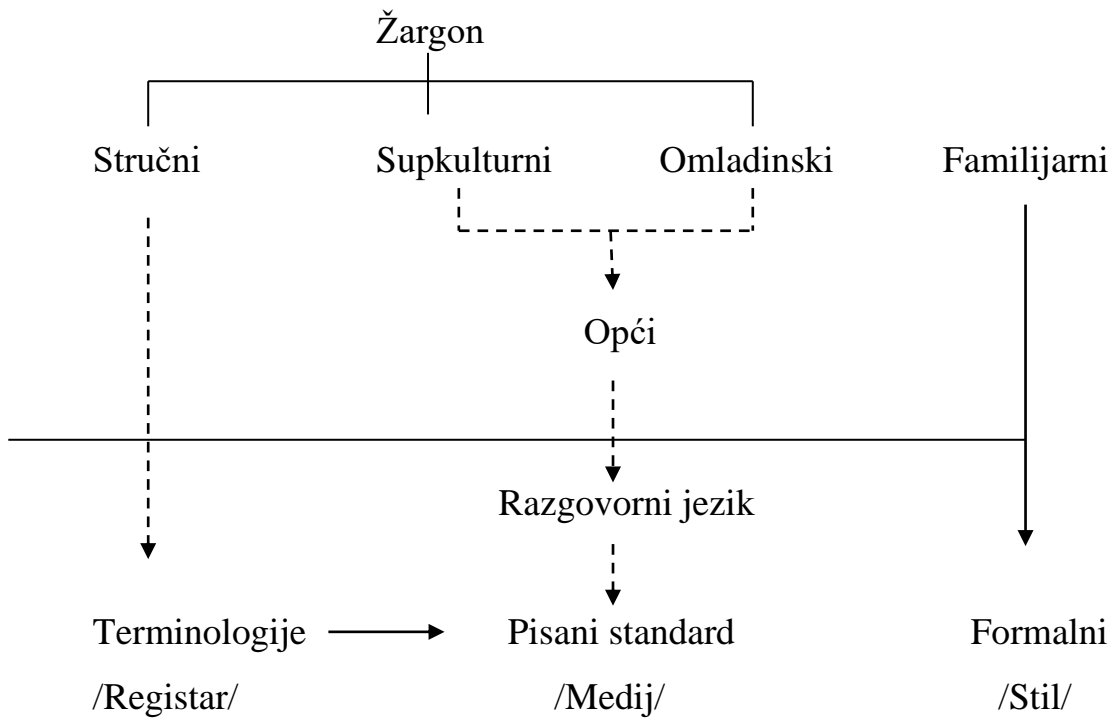
U prethodnom je poglavlju navedena definicija (definicije) žargona, a u ovom će se poglavlju reći ponešto o njegovim obilježjima i načinima stvaranja. Pojava žargona uglavnom se vezuje uz govor mladih koji podrazumijeva učenike i studente, ali ako se uzme u obzir definicija zaključuje se da on nije dobno ograničen, no mladi u tom smislu pokazuju najveću kreativnost te imaju potrebu identificirati se s grupom i diferencirati od ostatka zajednice pa žargon ima i jaku simboličku funkciju. Kako bi se diferencirali od ostatka zajednice, mlađe se generacije počinju okupljati oko raznih aktivnosti te počinju stvarati vlastite vrijednosti kojima iskazuju bunt prema odraslima. Tako nastaju određene supkulture čije pripadnike povezuje određeni tip ponašanja, glazba, stil odijevanja i specifičan govor – žargon. Ranije je spomenuto da Ranko Bugarski radi podjelu na strukovni, omladinski i supkulturni žargon. Za razliku od strukovnih žargona za koje je karakteristična pretjerana i često pretenciozna upotreba stručnih naziva koji pripadaju standardnom jeziku, omladinski i supkulturni žargon prepuni su maštovitih i kreativnih izraza (Bugarski 1999: 9). Žargoni koji su iskreirani od strane mlađih generacija, a posebno od strane zatvorenijih grupa koje nerijetko imaju problema sa zakonom, češće su manje razumljivi i brzo se mijenjaju kako bi se sačuvala tajnovitost i sigurnost grupe.

Osim toga, jedno od obilježja žargona je i urbanost. Urbani prostori heterogene su sredine govornika u kojima nisu vidljive razlike samo u govoru

⁵ Raslojavanje jezika motri se u istovremenosti horizontalne (funkcije) i vertikalne raščlambe (medij ostvaraja).

skupina, već i svaki pojedinac posjeduje barem nekoliko jezičnih registara (stilova) koje upotrebljava ovisno o situaciji u kojoj se nalazi (Hoyt 2012: 12). Zbog dinamičnosti i brzih promjena u gradskim sredinama istovremeno postoje brojni žargoni koji brzo nastaju i razvijaju se, ali i brzo propadaju i nestaju (Sabljak 2013: 8). Riječi i izrazi osmišljeni u takvim zatvorenim grupama mogu probiti okvire, ući u širu upotrebu te postati dio „općeg“ žargona u kojem se duže zadržavaju (Bugarski 1999: 10). Bugarski smatra kako pojam „općeg“ žargona zvuči kontradiktorno jer je u samoj prirodi žargona da bude poseban, a ne opći, no današnja brza komunikacija ugrozila je tajnovitost grupa i omogućila prožimanja različitih žargona što je rezultiralo „općim“ žargonom, zajedničkim žargonom neke veće socijalne zajednice. Žargon je fenomen stvoren u društvu koje se neprestano mijenja, granice između različitih žargona nisu stroge ni čvrste pa se žargoni često stapaju (moguća podudaranja omladinskog i supkulturnog žargona), a to otežava jasnu klasifikaciju (isto). Neke riječi i izrazi kada se ustale u „općem“ žargonu postaju dio razgovornoga jezika preko kojeg ulaze u standard, idući linijom koja od familijarnog (srednji, razgovorni stil) vodi k formalnom jezičnom izrazu (Bugarski 1999: 10).

Prethodno napisano, Bugarski u *Žargonu* prikazuje sljedećom slikom.

Slika 1.

Labave granice i cirkuliranje riječi Bugarski objašnjava na primjeru *crnog vina*, „ono što se u standardu zove *crno vino* u razgovornom jeziku obično je *crnjak*, a isti leksem autentični je žargonizam kada se upotrebljava u značenju *crni humor* ili *gusto skuhana droga* (Bugarski 1999: 11). Žargoni su spontano, u pravilu usmeno verbalno stvaralaštvo koje može biti novo, a može biti i arhaizam, dijalektizam ili preuzeti žargonizam iz drugog jezika (Bugarski 1999: 13). Od ostalih se varijeteta najviše razlikuje po leksiku koji u najvećoj mjeri obuhvaća uglavnom negativne psihofizičke karakteristike muškaraca i žena, hranu, piće, dogu, seks, grupnu pripadnost, zabavu, tuču, zanimanja, hobi, lokale i ustanove, odjeću i obuću, osjećaje i raspoloženje. Hrvatski žargoni ostvaruju se na temelju fonoloških i gramatičkih sustava pojedinih lokalnih/regionalnih varijeteta, točnije urbanih vernakulara (zagrebačkog, splitskog, itd.). „Iako na pojedinim jezičnim razinama posjeduju mnoga obilježja lokalnoga govora, standardnoga i općekolokvijalnoga jezika, žargone čine osobitim prvenstveno prepoznatljiv leksik, uz mnogo leksikaliziranih metafora i često je temeljen na

osobitim derivacijskim postupcima, a potom i frazeologija, nadleksikalizacija u pojedinim semantičkim poljima, razne fonetske osobitosti poput glasovnih redukcija (npr. *kuiš*) ili produljena izgovora vokala.“ (Koščak 2018: 10). Obilježja svakog žargona su leksička produktivnost i inovativnost, gramatička fleksibilnost, semantička ekspresivnost (ironija i pejorativnost), metaforičnost i asocijativnost te poigravanje zvukom i značenjem koja često izazivaju iznenađenje (Bugarski 1999: 14).

3.5. Načini stvaranja žargonizama

Postoje različiti načini stvaranja žargonizama, a jedan od češćih je metateza. Premještanjem slogova u jednoj riječi dobiva se nova riječ, primjerice *dečki – čkide*, *fakin – kinfa*, *droga – gadro* i slično. Osim toga, tim se riječima mogu dodavati i različiti prefiksi i sufiksi, a najčešći je, ranije spomenuti, prefiks *jo-* i sufiks *-nj* pa u tom slučaju ranije navedene riječi glase *jočkidenj*, *jokinfanj* i *jogadronj*. Sabljak razloge metateze s prefiksom i sufiksom objašnjava pomoću riječi *šorati* tako da od žargonizma *šorati* u značenju tući metatezom nastaje oblik *ratišo*, a s dodatkom prefiksa i sufiksa *goratišonj*. Smatra da su članovi pojedinih skupina posegli za ovim oblicima stvaranja zato što su se u nekom trenutku osjetili ugroženima od neke druge grupe pa im je ovakvo „igranje“ riječima pomoglo da sačuvaju tajnovitost (Sabljak 2013: 10). Osim prefiksa *jo-* i sufiksa *nj-* kod Bugarskog se spominju i česti „šatrovački“ prefiks *u-* i sufiks *-nje*, na primjer *ubicašinje* prema šibica ili *učakunje* prema kuća (isto: 14).

Osim metateze, česti model nastajanja žargona je i sufiksalna tvorba. Žargoni nerijetko dijele sufikse sa standardnim jezikom, no ističu se i „samosvojnim modelima sufiksalne tvorbe“ (Koščak 2018: 15). Sabljak navodi da su česti sufiksi *-aš*, *-ač*, *-ić*, *-iška*, *-njak*, *-oš* (*mekač*, *limač*, *krimić*, *duplič*), a prepoznatljivo su žargonske tvorbe one sa sufiksima *-ga* (*benga*), *-ks* (*džoks*, prema *džoint*), *-sa* (*čoksa*) (isto). U žargonima se nerijetko pojavljuju i pseudoposudjenice, riječi koje nisu posuđene iz drugih jezika, nego svojom

tvorbom oponašaju tvorbeni model ili fonemski slijed s kraja riječi prepoznatljiv u nekom stranom jeziku (isto). Uz sufiksaciju česti tvorbeni načini u žargonima su i slaganje i srastanje.

Sljedeći način nastanka žargona jest stvaranje novih izraza. Svaka generacija, svaka društvena grupa na različiti način doživljava sve promjene koje se događaju oko njih te sukladno tome osmišljavaju nove izraze koristeći se vlastitom kreativnošću. Sabljak ističe da je pojava mlaznih aviona uzrokovala nastanak jednog od najoriginalnijih žargonizama – mlaznjak (mlačnjak) koji je kasnije ušao u standardni jezik (Sabljak 2013: 11). Prijelaz iz žargona u standardni jezik uobičajena je pojava koja naglašava već ranije spomenutu blijedu granicu između standardnog, dijalektalnog, razgovornog, žargonskog (isto). Zahvaljujući brzom razvoju društva, socijalno-političkim promjenama, migracijama stanovništva (uglavnom iz sela u grad) razvija se i žargon koji je sve manje tajani i određen strogim granicama, a sve više zajednički i „opći“, kako bi rekao Bugarski, te svojom maštovitošću i inovativnošću obogaćuje standardni jezik.

Učestao i jednostavan način stvaranja žargona je i skraćivanje riječi, na primjer *faks* prema riječi fakultet, *prof/profa* prema profesor, *telka* prema televizija, *ecs* za ecstasy, *kreda* za kredit i slično.

Žargoni mogu nastajati i preuzimanjem i prilagođavanjem stranih riječi. Zbog pojave masovnih medija poput televizije, popularne glazbe, filmova i interneta engleski je postao globalni jezik te se upravo iz njega najviše posuđuje. Posuđene riječi prolaze kroz fonološku prilagodbu kako ističe Sabljak, dok Koščak uz fonološku kao čestu navodi i morfološku prilagodbu (Sabljak 2013: 12, Koščak 2018:15). Tako su primjerice iz engleskog jezika u „hrvatski žargon“ ušle riječi *frend* (prijatelj), *faca* (lice, osobita osoba), *spika* (razgovor), *džob* (posao), ali i *mjuza*, *šuze*, *špreha* (Koščak : 15), (Sabljak 2013: 14).

Žargon je govor bez cenzure, on je grub, antitradicionalan, buntovan, oslobođen pravila i okvira, slobodan, kreativan. Omogućuje govornicima

nesputano izražavanje i maštovitost. Često je meta stereotipa ili pak stvara stereotipe o drugima, no i to je bolje nego u potpunosti biti društveno izoliran. Žargon je i riznica novih riječi koje nekada postanu i dio standarda, kao na primjer riječi klinac, žicar, krimić, mlažnjak, štos, fol (Sabljak 2013: 14). Žargon upotrebljavamo zbog efekta koji se njime može postići, zbog pomodnosti, želje da se uklopimo ili iz čiste znatiželje i zabave.

4. ZAGREBAČKI VERNAKULAR

U radu je ranije spomenuto da se žargoni ostvaruju na temelju fonoloških i gramatičkih sustava pojedinih lokalnih/regionalnih varijeteta, točnije urbanih vernakulara, pa je u ovom kontekstu, budući da se radi o žargonu navijačkih skupina u Zagrebu, potrebno navesti osobitosti zagrebačkog vernakulara. Prije nego što se navedu osobitosti zagrebačkog govora, treba spomenuti da je zagrebački vernakular (kao i onaj bilo koje druge urbane sredine) dugo smatran neprikladnim za istraživanja zbog stalnih imigracija i utjecaja govornika drugih dijalekata (Hoyt 2012: 52). Thomas Freeman Magner američki je slavist koji se bavio kajkavskim dijalektom te posebnom varijantom kajkavskoga govora u Zagrebu koju je nazvao *Zagreb Kajkavian Dialect* (isto). Zagrebačka je kajkavština najkonzervativnija varijanta i danas njome govori uglavnom starije stanovništvo. Za razliku od dijalektoloških istraživanja koja za svoje ispitanike biraju starije neobrazovane osobe, Magner je radio istraživanje na osobama koje su rođene u Zagrebu i koje su imale maksimalne mogućnosti za obrazovanje, a svojim je radom stvorio temelj svim budućim istraživanjima. Mate Kapović u znanstvenom članku *Najnovije jezične promjene u zagrebačkom govoru* navodi obilježja i promjene koje zahvaćaju zagrebački urbani govor pod kojim podrazumijeva govore mladih i mlađih ljudi koji su rođeni i odrasli u Zagrebu. Zagrebački govor mlađih generacija, koji Kapović naziva općezagrebačkim, u bliskom je odnosu sa starim zagrebačkim kajkavskim govorom, sa standardnim jezikom i štokavskim supstandardom kojim govore štokavski doseljenici u Zagrebu pa zajedno čine heterogenu jezičnu zajednicu koja je karakteristična za urbana, suvremena društva (Kapović 2006). Sociolingvistička situacija grada Zagreba šarolika je te se može podijeliti na sljedeće idiome: općezagrebački kao opći govor mlađih naraštaja rođenih u Zagrebu, zagrebački štokavski kojim govore štokavski doseljenici i konzervativni kajkavski kojim se govori u staroj jezgri, na periferiji i u prigradskim naseljima (gradski i prigradski kajkavski

govori nisu bili jedinstveni, već su se međusobno razlikovali) (isto). Općezagrebački govor tipičan je primjer miješana idioma koji se često javlja u gradovima, što ne čudi ako u obzir uzmemo činjenicu da više od 50% Zagrepčana nije rođeno u Zagrebu, a većini onih koji su i rođeni u Zagrebu su roditelji uglavnom doseljenici (isto) pa je on rezultat prijelaza između stare zagrebačke kajkavštine i štokavskoga/standardnoga jezika. Mnogi kajkavski elementi u tom su se govoru uspjeli zadržati, neki od njih su česti i stabilni, no i fakultativni, pa se mogu zamijeniti sa standardnijim, štokavskim elementima (Kapović 2007). Neka obilježja općezagrebačkog govora prema Mati Kapoviću su sljedeća:

- a. Nedostatak kontrasta između glasova č i ć te dž i đ, npr. u izgovoru ne postoji razlika između č u *mačka* i ć u *kuća*, ili dž u *džep* i đak (Kapović 2006, Hoyt 2012: 62).
- b. Težnja k obezvučenju dočetnih zvučnih suglasa –b, –d, –g, –ž, –z, –v postoji iako je u općezagrebačkom gotovo nestalo „pravo“ kajkavsko obezvučenje –b,–d,–g,–ž,–z,–vu, –p, –t, –k, –š, –s, –f te izgovor *krf* ili *muš* umjesto *krv* ili *muž* nije pretjerano čest (Kapović 2006).
- c. Glas je e kao odraz starog poluglasa ograničen na pojedinačne lekseme *pes*, *dotepenec* (česti sufixs –ec, kao i sufixs –ek npr. *pesek*). Redovno se javlja u glagolskom pridjevu radnom ako se zadržava finalno –l, npr. *išel* (Kapović 2006).
- d. Refleks staroslavenskog jata uglavnom je jekavski, a staro se e čuva u pojedinim leksemima i često se razlikuje od pojedinca do pojedinca (često *d(je)ca*, *m(je)sec*, *ml(j)eko*). Kajkavsko se e javlja i u posebnim primjerima kada se želi izraziti emotivan odnos prema nekome, na primjer u uobičajenoj se upotrebi govori *bjel(i)* i *ljep(i)*, ali kada se radi o nadimcima redovito se upotrebljava *Beli* i *Lepi* (isto).

- e. Skraćeni oblici riječi koje završavaju na -o: određeni prilozi, npr. *kam* umjesto *kamo*, *tam* umjesto *tamo*, *kak* umjesto *kako*, neki prijedlozi, npr. *prek* umjesto *preko*, neki veznici, npr. *ak* umjesto *ako* (Hoyt 2012: 63).
- f. Zamjenica *kaj* česta je i supostoji sa zamjenicom *što/šta*.
- g. U jednini muškog roda glagolskog pridjeva radnog nekada se pojavljuje finalno -l i kod najmlađih govornika, npr. *bil*, *dal*, *nosil*, no češće se javlja u vokaliziranom obliku, npr. *bio*, *dao*, *nosio* (Kapović 2006).
- h. U imenicama koje završavaju na -ao, često se ekspresivno pojavljuje -el, npr. *posel* uz češće *posao/poso*, a finalno je -l uobičajeno kod pridjeva *vrel*, *debel* (isto).
- i. Pri izricanju budućeg vremena pojavljuje se više mogućnosti. Futur se najčešće izražava kao u supstandardu (*nosiću*, *doću*, umjesto *nosit ću*, *doći ću*), a takvi se oblici s pomoćnim glagolom htjeti upotrebljavaju i u zavisnim rečenicama na mjestu gdje u (štokavskom) standardnom jeziku stoji futur II (*ak(o)ću nosit* umjesto *ako budem nosio*). Uz navedeni oblik futura, pojavljuje se i kajkavski futur II npr. *došel bu*, *došao/došo bum* ili *došel/došao/došo budem (budem došao)*. Umjesto štokavskoga eliptičnog futura (*(h)oću* (pri odgovorima na pitanja *(h)očeš doč/bu(de)š došel?*) često upotrebljava *budem*. Česta je i kajkavska upotreba svršenoga prezenta umjesto futura, npr. *dođem sutra* umjesto *doći ću sutra* (isto).
- j. U općezagrebačkom se pojavljuje i pluskvamperfekt, npr. *bio sam nosio*, koji ne stoji u čvrstoj opreci prema perfektu, nego se često pojavljuje naizmjenično s njime. No, njime se može izraziti razlika, npr. *bio sam to tam(o) stavio* u značenju da to ne mora još biti

ondje, i *stavio sam to tam(o)* što znači da je to još uvijek ondje (isto).

- k. Negativni oblici glagola *moći* u sadašnjem vremenu glase: *nemrem, nemreš, nemre, nemremo, nemrete, nemreju* umjesto *ne mogu, ne možeš* itd. (isto).
- l. Glagolski nenaglašeni oblici pojavljuju se i na početku rečenice, npr. *Si bio?, Češ doč?* umjesto *Je si li bio? Hoćeš li doći?* (isto).
- m. Gubljenje razlike između nominativa i vokativa, npr. *Marica, kaj smo imali za zadaću iz njemačkog?* umjesto *Marice, što smo imali za zadaću iz njemačkog?* (Hoyt 2012: 65).

Osim navedenih, Kapović spominje i najnovije jezične promjene u općezagrebačkom govoru koje su karakteristične za Zagreb, ali i za druga područja. Spominje i neke zanimljive pojave koje zahvaćaju i leksičku razinu. Značajke koje se navode rezultat su nesustavnog autorova opažanja, a u ovom se radu navode samo neke od njih.

- a. Redukcija samoglasnika pojavljuje se samo kod nekih govornika i u nekim dijelovima grada, npr. *pitm* umjesto *pitam*, *publka* umjesto *publika*. Ova se pojava može povezati sa stvaranjem stereotipa o „grubom zagrebačkom“ govoru koji nerijetko oponašaju nezagrepci kada žele zvučati urbano, npr. *J sm ti iz Zgreba* umjesto *ja sam ti iz Zagreba*, *kj kuiš ono* umjesto *kaj kužiš ono* i sl. Uz samoglasničku redukciju dolazi i karakterističan izgovor „tzv.tamnoga, stražnjega“ koji se veže uz kvart Dubravu i poznate zagrebačke navijače, za repere te ga određene društvene skupine doživljavaju prestižnim (Kapović 2006).
- b. Za općezagrebački (ali i za govore izvan Zagreba) je govor karakteristično i gubljenje intervokalnih suglasnika *d, m, v, g, b, ž, t, j, k*, koji ispadaju u brzom, spontanom govoru. Najčešće ispada suglasnik *d*, npr. *gleati* umjesto *gledati*, *raio sam cjeli tjean* umjesto

radio sam cijeli tjedan, jean umjesto jedan, goina umjesto godina i sl. Ispadanje suglasnika m vidljivo je u primjerima *neam, neaš, iam, iaš* itd. umjesto *nemam, nemaš, imam, imaš*. Primjeri za ispadanje suglasnika v su *noa, baiti* umjesto *nova* i *baviti*, za g su *drai gledatelji* umjesto *dragi gledatelji*, za b *jeote (jeate)* umjesto *jebote*, za ž *kuiž* umjesto *kužiš*, za t *vraiti* umjesto *vratiti*, za j *broati* umjesto *brojati*, *kae* umjesto *kaj je* i za k *neakav* umjesto *nekakav* (isto).

- c. Važnu ulogu u općezagrebačkom govoru ima i jedno od temeljnih obilježja žargona, a to je metateza. Metatezu, odnosno premetanje slogova u riječima, možemo promatrati kao obilježje, kako navodi Bugarski, općeg žargona, u ovom slučaju kao obilježje općezagrebačkog govora koji je karakterističan za mlađe generacije. Osim metateze, koja je i ranije spomenuta i objašnjena u radu, početkom ovoga stoljeća sve više dolazi do pojave kraćenja riječi oduzimanjem jednog ili više početnih slogova, npr. *Čvara* umjesto *Močvara*, *pak* umjesto *šupak*, *njava* umjesto *pornjava*, *njara* umjesto *iskusnjara*, tj. promiskuitetna žena (isto).
- d. U govoru mladih Zagrepčana ustalio se oblik više/manje + komparativ, npr. *više/manje jasniji, više/manje otvoreniji* umjesto *jasnije/manje jasno* i *otvoreniji/manje otvoren* (isto).
- e. Predmetak pre koji osim značenja *previše* dobiva značenja *jako, veoma, vrlo*. Pa se pojavljuju primjeri *prebolesno* u značenju *doista bolesno*, *prelud* u značenju *potpuno lud*, *prestrašno* u značenju *grozno, doista strašno*. Slično je i s riječju *ful* koja je iz engleskog jezika preko riječkog i pulskog došla u zagrebački je govor 2003. godine. Riječ *ful* znači *jako, veoma*, npr. *ful puno ljudi* umjesto *jako puno ljudi* (isto).

- f. Na leksičkoj razini Kapović spominje kolokvijalne izraze poput glagola *brijati* kojem se semantičko polje neprestano širi, a pojavio se u Zagrebu 70-ih godina prošlog stoljeća te se zadržao sve do današnjih dana. Neka od značenja su *misliti*, *izlaziti s nekim*. Zatim se spominje glagol *pričati* koji se sve češće upotrebljava u značenju *razgovarati*. Zatim se spominje izraz *burki* koji je izveden od *buraz* u značenju *brat*, *prijatelj*. Zatim riječi *mangup*, *faca*, *frajer* i sl.

Navedene su pojave koje su karakteristične za svakodnevnu, opuštenu komunikaciju mladih u Zagrebu. Neke pojave preklapaju se s ranije spomenutim karakteristikama žargona što ne čudi jer bi se općezagrebački govor mogao prema podijeli Ranka Bugarskog (Bugarski 2003: 10, 11) klasificirati u žargon mladih čija obilježja često sadrži i supkulturni žargon što će se i dokazati u daljnjoj analizi. Općezagrebačkim se govorom služe i starije generacije najčešće onda kada žele prevladati generacijski jaz i približiti se mlađim uzrastima.

5. METODOLOGIJA

Cilj je rada prikazati obilježja i načine stvaranja žargona u filmovima *Metastaze*, *ZG80* i *Ti mene nosiš*. Osim komunikacijske funkcije, jezik ima i snažnu simboličnu funkciju pa osjećaj pripadnosti određenoj grupi može biti simboliziran posredstvom zajedničkog jezika, žargona. Pripadnici određenih društvenih skupina nastoje sačuvati svoju individualnost i različitost kako se njihov jedinstveni identitet ne bi doveo u pitanje. Jedan od načina očuvanja identiteta je i poseban govor, koji je uz stil oblačenja, glazbu i određene obrasce ponašanja, snažna socijalna oznaka. Navedena tri filma bit će predložci za analizu žargona navijačke supkulture. Analiza će se provesti na temelju ranije navedenih obilježja i načina stvaranja žargonizama. Navodi govora iz filma zabilježeni su samostalnim autoričnim postupkom transkripcije filmskoga govora.⁶

6. ANALIZA

Za analizu su odabrani filmovi *Metastaze* (2009), *ZG80* (2016) i *Ti mene nosiš* (2015) čiju su redatelji redom Branko Schmidt, Igor Šeregi i Ivona Juka. Prije analize govora u odabranim filmovima, potrebno je nešto reći o društveno-povijesnom kontekstu novijega hrvatskoga filma.

6.1. Film u samostalnoj Hrvatskoj

Devedesete godine 20. stoljeća obilježene su samoviktimizirajućim filmovima koji su se pojavili kao posljedica rata, nacionalizma i atmosfere beznada koja je obilježila narod. Takvi filmovi prikazuju odnos dviju strana – žrtve i agresora. U slučaju hrvatskih filmova agresori su bili Srbi, dok su Hrvati bili prikazani kao nevine žrtve, lišene nekulturnih izraza i cijepljeni protiv nasilja i psovanja. Poslijeratne godine zahvaćene su ekonomskom krizom koja

⁶ Autorica ovoga rada zahvaljuje producentima filmova *Metastaze* (Stanislav Babić) i *ZG80* (Ljubo Zdjelarević) na suradnji pri postupku transkripcije filmskoga govora u tim dvama izvorima.

se odrazila i na razvoj kinematografije. Filmovi su se financirali iz državnog proračuna koji je bio osiromašen te se tek mali dio uspio odvojiti za kulturu. Osim toga, stagnaciji kinematografije pogodovala je i nezainteresiranost tadašnjeg predsjednika Franje Tuđmana. Financijske nemogućnosti i tematska ograničenost dovela je hrvatski film do male gledanosti i neodobravanja. Devedesete su godine obilježene snažnom ideologijom, jednostranačkim sustavom i kontrolom umjetnosti, a katarzu su donijele dvijetisućite. Tijekom dvijetisućitih godina dolazi do deideologizacije te se sve više počinju snimati političke komedije, filmovi koji problematiziraju stanje hrvatskoga društva, homofobiju, kriminal, marginalizirane skupine. (Fabris 2016: 14, 15, 16). Kritika koju je napisao Marijan Krivak ne počinje bezrazložno rečenicom „Prije koju godinu na ekranima hrvatskih kino-dvorana ne bismo gledali *Metastaze*“ (Krivak 2015: 75). I sudeći prema situaciji u hrvatskoj kinematografiji devedesetih godina, zasigurno je tako. I *Metastaze* i *ZG80* kao i *Ti mene nosiš* filmovi su koji ruše tabue hrvatskoga društva. Ulaze u život marginaliziranih skupina, prikazuju nasilje, govor mržnje, netrpeljivost, promiskuitetno ponašanje, a u što vjerodostojnijem prikazu hrvatske situacije pomaže im govor koji je beskompromisno ispunjen različitim *-izmima* koji ne pripadaju „čistom“ hrvatskom standardu.

7. METASTAZE (2009)

Film *Metastaze* snimljen je 2009. godine prema istoimenu romanu Ive Balenovića u režiji Branka Schmidta i produkciji *Telefilma*. Film pripada drami koja na realan način prikazuje problematičan život četvorice najboljih prijatelja koji se zbog neprihvatljivog ponašanja nalaze na društvenoj margini. Radnja filma smještena je u urbanu sredinu, u Zagreb, u poslijeratnu Hrvatsku, a svaki je od likova tragično obilježen. Filip, Krpa, Kizo i Dejo pripadnici su navijačke supkulture koja je prikazana kroz nasilje, alkohol, drogu, huliganizam, seksizam i žargon koji obiluje vulgarizmima i psovkama.

7.1. Supkulturni žargon prema općezagrebačkom vernakularu

Metastaze su film koji prikazuje četiri prijatelja, radikalnih pripadnika navijačke supkulture koje povezuje nogomet i navijanje te njihove popratne aktivnosti koje su u filmu najviše prikazane – druženje, opijanje, klađenje i sklonost nasilnom ponašanju. Nalaze se u prelaznoj fazi iz adolescencije u odraslu dob, a odrastaju u urbanoj sredini koja može sve istrpjeti. Njihovo nekulturno ponašanje u filmu proizlazi iz netrpeljivosti prema svima koji ne dijele njihov svjetonazor, bilo da su starije osobe, pripadnici druge navijačke skupine, druge nacionalnosti ili, u slučaju jednog od protagonista, suprotnog spola. Osim karakterističnih obrazaca ponašanja, odjeće, mjesta na kojima se okupljaju, govor je jedno od najsnažnijih obilježja njihova identiteta koje ih čini vjerodostojnima. Žargon navijačke supkulture koju u filmu predstavljaju četvorica problematičnih mladića temelji se na općezagrebačkom vernakularu što će se u nastavku potkrijepiti odgovarajućim primjerima.

Jedno je od obilježja općezagrebačkog vernakulara i nedostatak kontrasta između č i ć te se ono u filmu dosljedno provodi, npr. *Kajću probuditi, Hoćeš dim ipak?, Neću, ne.*

Kapović navodi kako je glas e kao odraz poluglasa ograničen na pojedinačne primjere, npr. *pes* što se pojavljuje i u filmu, na primjer *Pusti pese neka grizu imam alkoholnu krizu*.

Refleks staroslavenskog jata je kod predstavnika mlađe generacije jekavski, na primjer *Ajmo cjeli stadion!*, dok je kod predstavnika starije generacije refleks uglavnom ekavski, *Daj sine jedi još malo, celi tanjur si ostavil*. Kod mlađe je generacije refleks jata iznimno ekavski kod nadimka, npr. *Lepa, daj nam još dve pive*.

Dosljedno se pojavljuju skraćeni oblici riječi koje završavaju na -o, *Kaj ste vi radili opće tam?*, *Jebem ti mater pijanu, kak možeš rigat po cesti, Ak treba Krpa, tu je*.

U većini slučajeva izgovara se zamjenica *kaj*, *Jebote kaj god popijem, popišam., Kaj radiš ti?, Kaj kaj radim?, Kaj ću propuditi?, Zoki, kaj je bilo?*. Zamjenicu *što/šta* u filmu upotrebljava Filipov otac koji je veliki patriot pa se to može protumačiti kao dio njegova svjetonazora, npr. *Ma šta, tek je došao? Treba to uhvatiti dok je vrijeme. Šta misliš da će mene Marić čekati? Šta misliš da njega samo čekaju? Taj čovjek upravlja o milijunima eura dnevno*. Osim Filipova oca, zamjenicu *što/šta* upotrebljava i Dejin otac pa je to jedno od njegovih obilježja kao pripadnika srpske manjine u Zagrebu, *Ma šta te bre briga kad će klippan da dođe. Ajde, popit ćemo kafu*. Treći koji upotrebljava zamjenicu *što/šta* je recepcionar na radnom mjestu, *E, ja sam. Marcijuš. Sa J. Da, kao Jaska. Šta? Ima li ga među ovima od jutros? Nema? Nema. Ne treba. Ajd*.

U jednini muškog roda glagolskog pridjeva radnog javlja se finalno -l, *Gle koju sam pjenicu postigel., Kaj si se ti našel srat?, Marinko, pusti ga, tek je došel*.

Imenice koje završavaju na -ao pojavljuju se u sljedećem obliku, npr. *Moram poso nal, jebem ti mater, stari me jebe. Poso, a?*

Pripadnici mlađe generacije za izricanje budućeg vremena nepravilno koriste futur I., *Probudičeš nekoga*. i futur II., *Stavil bum na kaj bum stavil, boli te*

briga., dok stariji uglavnom izriču budućnost futuroom II., *Tiše tam dole. Bum vam zvala policiju.*

Negacija glagola moći glasi *nemrem, nemreš...*, npr. *Nemrem više, stvarno., Pivu nemrem odbit.,* ali i ne mogu, *Ne mogu više mama, stvarno.*

Pojavljaju se primjeri u kojima se nenaglašeni glagolski oblici nalaze na početku rečenice, *Zoki, kaj je bilo? Si živ?, Je slobodno?*

Razlika između nominativa i vokativa ne provodi se dosljedno. Dejin otac sačuvao je razliku između nominativa i vokativa, *Filipe! Čoveče, pa dugo te nije billo,* dok se ta razlika kod mlađe generacije izgubila.

Od najnovijih jezičnih promjena koje Kapović bilježi u općezagrebačkom govoru, ali su karakteristične i za druga područja, potvrđene su: redukcija samoglasnika; gubljenje intervokalnih suglasnika, npr. *Pa ono da vidiš napredak, ono kuiš. ; metateza Kizo (Zoki), Vozdra! (Zdravo), Postal je derpe (peder), Kužiš, ona kurva ne da više na đemdo (dođem), a koliko smo love ondje spizdili.; i na leksičkoj razini glagol brijati u različitim značenjima, Kakve komunjare? Kaj ti briješ (pričaš)?, Kaj briješ (misliš) da ja ne mogu nač poso?, Daj vozi, kaj briješ (radiš) jebo te?*

7.2. Obilježja navijačkog žargona

Prije svega, radi se o filmu koji vjerodostojno želi prikazati svakodnevne situacije stereotipnih pripadnika navijačke supkulture kroz njihovo druženje, odlazak na utakmicu, klađenje, navike, razmišljanja, stavove, a informacije saznajemo putem njihove verbalne i paraverbalne komunikacije te konteksta u kojem se nalaze. Njihova je supkultura obilježena nekulturnim, buntovnim ponašanjem, nasiljem, nepoštovanjem odraslih osoba, ali i svih onih koji se u bilo kojem smislu ne uklapaju u njihovu životnu filozofiju i ograničene stavove pune mržnje i predrasuda. Dijalozi su u filmu jednostavni, često nedovršeni, a oslanjajući se na kontekst, geste i mimiku dobivaju puno značenje. Primjera je mnogo, a jedan od najupečatljivijih je kada *Krpa*, najreprezentativniji prikaz

stereotipnog navijača, izgovara *Jebi ga dečki, ja sam vam reko – pivica je ok, ali ne i ta sranja.*, i pokazuje na vene na ruci pa zaključujemo da su *ta sranja* zapravo teške droge koje se unose intravenozno. U razgovoru je važan i način na koji je što izrečeno pa u filmu veliku ulogu u razumijevanju ironije i pejorativa, koji se često pojavljuju, ima intonacija, ali i ranije spomenuti kontekst unutar kojeg se određena situacija događa. Ironija je vidljiva u primjeru kada Filipa tata „pohvaljuje“ zbog liječenja od ovisnosti u Španjolskoj: *U Španjolsku na liječenje od droge. Krasno. To ću baš zapisati u obiteljski album.*

Jedno od obilježja kolokvijalnog jezika kojima je film zasićen su poštapalice. One su okarakterizirane kao semantički prazni izrazi koje loš govornik rabi kada ne može pronaći odgovarajuću riječ ili kao riječ kojom se govornik služi bez da ima potrebu za njom. Osim uobičajenih poštapalica *kuiš, ono, e,* (npr. *Keks, ono, fakat sori., Nemreš bilivit, ono, fotomale, ee., Kuiž, ona kurva ne da više na đemdo, a kolko smo love ondje spizdili.*) mjesto semantički praznih izraza u filmu često zauzimaju psovke i vulgarizmi, npr. *Molili i drkali, jebote..., Je gadna, u pičku materinu.* O vulgarizmima i psovka u tom filmu će se nešto više reći kasnije.

Iako žargon može biti obilježen maštovitim i kreativnim izrazima koji bi mogli obogatiti standardni jezik, sa žargonom navijačke supkulture prikazane u *Metastazama* to nije slučaj. On je više orijentiran na onu drugu, manje poželjnu stranu koju karakterizira oštro, vulgarno, leksički osiromašeno, uvredljivo izražavanje koje je u filmu tu i tamo ublaženo humorom. Njihov je leksik dominantno usmjeren na nekoliko područja, a to su:

1. Uglavnom negativne moralne i fizičke karakteristike muškaraca i žena i seksualni čin

Zabilježeni su pejorativi i ironija kojima se želi naglasiti podcjenjivački i negativan odnos prema osobama ženskoga i muškoga spola. Cilj je takvih izraza uvrijediti i poniziti osobu kojoj se obraća ili o kojoj se govori. Neukusni i bezobrazni komentari najčešće se odnose na moralne karakteristike, fizički

izgled i seksualnost osoba ženskog spola čime se potvrđuje seksistički odnos prema ženama i izrazita nekultura i nepoštovanje. Potvrđuju to sljedeći primjeri:

*Puši kurac, **kurvo** stara.*

*Odjebi, **droljo** glupa.*

*Je gadna, u pizdu materinu! **Lepa**, daj nam još dve pive.*

***Zgodna**, daj još jednu rundu i nek bude hladna, jebem ti mater kronersku.*

*Da opet idem gledati onog **gabora** Milicu.*

Umjesto riječi djevojka u istom se značenju najčešće pojavljuje poimeničeni pridjev *mala* uz koji gotovo uvijek dolazi pridjev *dobra* u značenju mlade djevojke dobra izgleda. U filmu se pojavljuje i novi izraz *fotomala*, a njegovo značenje objašnjava Krpin potčrko, *Kizo (Ove male kaj se slikaju za novine i to. Fotomale.)*. Osim navedenog, u istom se značenju koristi i vulgarizam *pička* i animalizirana metafora *riba*.

*Dobra **mala**, jebote.*

*Idemo u grad gledati **male**.*

*Kaj tak buljiš ko da **pičku** u životu nisi videl.*

*Nemreš bilivit, ono, **fotomale**.*

Pojavljuju se i brojni izrazi u značenju seksualnog čina pa tako pronalazimo vulgarizme *fuk* i sintagmu *dati pičku*. Osim toga pojavljuju se i glagoli *karati* (prekoravati nekog, svađati se) i *zveknuti* (udariti) čija su značenja proširena i prenesena te označavaju seksualni odnos. Slikoviti izraz „*zabiti asa*“, također u značenju seksualnog odnosa, javlja se u kontekstu kada se Kizo i Krpa nalaze na teniskom terenu i svojim nekulturnim ponašanjem provociraju muškarca i ženu koji treniraju.

*Kaj časne ne **daju pičke**?*

*Daj, ne idemo na **fuk**.*

*Daj, ti nemaš pojma kaj sam ja sve u životu **karal**, jebote.*

***Zveknul** bi je bez pardona.*

***Zabij joj asa**, amigo.*

Riječ *peder* koja u razgovornom jeziku ima značenje muške osobe koja je seksualno zainteresirana za osobe istog spola u filmu se pojavljuje kao negativno obilježena riječ kojom se želi uvrijediti i podcijeniti drugu osobu, npr. *Oš da i tebi glavu razbijem, pička vam materina pederska. Ta 102 je ste ionako svi pederi bili, mamu vam jebem.*, ali i u pozitivnom značenju koje bi se moglo zamijeniti s riječju *frend* ili *kompa*, *Di si, pederu, pička ti materina?*.

Riječ *frajer* opće je poznati žargonizam koji označava mušku osobu koja je sklona pomodnom oblačenju, no u filmu se ona pojavljuje u neutralnom značenju u kojem bi mogla biti zamijenjena riječju *čovjek*, npr. *E, kaj buš delal, jebote? Ima tu frajer kaj dela na trafiki, ide u Švabiju sutra, a gazdu znam...*, ali i kao riječ koja označava bahatu, umišljenu osobu, npr. *Vidjela je kako sam odjebal onog dugačkog. Da mi je frajer počeo kaj...* Neki su primjeri izvan konteksta u potpunosti nerazumljivi, a postoji opasnost od mogućnosti pogrešnog tumačenja. U posljednjem primjeru bitna je situacija unutar koje se riječ *frajer* pojavljuje, a isto vrijedi i za riječ *peder*.

2. Alkohol i droga

Pripadnici navijačke supkulture prikazani u filmu slobodno vrijeme uglavnom provode u kvartovskom kafiću ispijajući alkohol i komentirajući nogometne utakmice koje su odigrane ili koje će se odigrati. Nije im strano ni koketiranje s drogom, a jedan od njihovih prijatelja, kojem je nadimak bio *Mrtvi*, umro je od predoziranja drogom, dok na kraju filma od prekomjerne količine alkohola umire *Kizo*. Sukladno tome, u filmu se pojavljuju brojne riječi čije je značenje ispijanje alkohola ili sam alkohol, alkoholna pića. Odlazak u kafić uvijek se inicira pozivom na *cugu* (piće) pod kojom se u njihovim krugovima podrazumijeva uglavnom alkohol, a često zovu „*rundu*“ koja podrazumijeva narudžbu novih pića. Dok većina pije pivo *Žuju* (Ožujsko pivo), *Kizo* uvijek naručuje *mali* što je preneseno značenje za žestoko alkoholno piće. Sukladno tome pojavljuju se i brojni glagoli u značenju puno, neumjereno piti, alkoholizirati se, napiti se (lokati, oblokati se). Nisu rijetke ni uvrede na račun

prekomjernog uživanja u alkoholu i drogama, pa su psovke nerijetko obogaćene pridjevima *kronerski* (kroner, kronični ovisnik o alkoholu, nikotinu, drogama), *narkomanski* (narkoman, ovisan o narkoticima). Navedeno potvrđuju sljedeći primjeri:

*Ma daj, ajmo na **cugu** negdje.*

*Zakaj ne odemo nekud na **cugu**?*

*Zgodna, daj još jednu **rundu** i nek bude hladna, jebem ti mater **kronersku**.*

*I daj meni jedan **mali**, ako ti nije bed.*

*Jebote **Žuja!***

*Samo **ločoš**.*

*Zato što je tekma morate se **oblokati**?!*

*Mene ste našli zajebavat, jebem vam mater **kronersku**.*

*Kaj se vas dvojica smijete, jebem vam mater **narkomansku**?*

3. Nasilje, rasizam

Još jedno od obilježja navijačkog svjetonazora tematiziranoga u ovome filmu je i nasilno ponašanje kojim se nanose teške tjelesne ozljede drugoj osobi (najbolje prikazano kroz nasilnika Krpu koji bezrazložno ulazi u konflikte na javnim mjestima, dok u privatnosti vlastitog doma fizički zlostavlja djevojku), no nasilje može biti i verbalno. Verbalno se nasilje u filmu ostvaruje kroz različite prijetnje (*Da te ne znam, točno bi ti glavu s pajserom razvalil.*, *Da te neko takne, oči bi mu skopal.*, *Napravil sam mu besplatan face lifting.*) i uvredljive izraze koji su ranije navedeni. Uz nasilje dolazi i do govora mržnje prema pripadnicima nacionalnih manjina u Hrvatskoj što je prikazano u odnosu između Krpe („velikog patriota“) i Deje (pripadnika srpske manjine u Hrvatskoj). On ga vrijeđa na temelju nacionalne osnove (*Ak bu tu nekaj jebal mater katoličku, onda sam to ja, a ne neki glupi Srbin.*, *To je neki tip kaj su ga Srbi u ratu guzili, jebem mu mater.*, *Jebem vam mater srpsko-cigansku.*) i naziva ga *glupim Srbinom* pri čemu *Srbin* ne označava samo državljanina Srbije, nego je osoba na koju se taj leksem odnosi obilježena kao bezvrijedna i glupa. Na

tribinama za vrijeme nogometne utakmice do izražaja dolazi rasizam prema nogometašima crne boje kože. Njih se vrijeđa i ponižava te ih se svodi na animalnu razinu (*ovo je hrvatska, majmune!*), naziva ih se majmunima, a ta se uvreda pojačava i postupkom bacanja banane na teren. Zagreb kao urbana i heterogena sredina u ovom je slučaju prikazana kroz prizmu navijača čiji je um zarobljen okovima prošlih vremena. Oni ne toleriraju različitosti te vjeruju u podjelu na niže i više rase, a uvrede se nadovezuju na prošlost u kojoj su osobe crne boje kože smatrane manje vrijednima i manje sposobnima (*Jebem ti mater, odi brat pamuk., Jebem ti mater, marš u Afriku!, Odi u Nigeriju!*).

Iz navedenih je primjera vidljivo da protagonisti u komunikaciji koriste brojne vulgarizme i psovke koji postaju njihova snažna socijalna oznaka. Nekultura koja proizlazi iz njihove komunikacije jedan je dio njihove prepoznatljivosti koje ih povezuje kao grupu, ali ih i stavlja na marginu šireg socijalnog konteksta.

7.3. Vulgarizmi i psovke

Od vulgarizama i psovki u komunikaciji navijačke supkulture nemoguće je pobjeći, stoga je neizbježno uključiti ih u ovu analizu. Ako se usporede pripadnici starije i mlađe generacije u filmu, može se zaključiti da su i vulgarizmi i psovke prisutni i kod jednih i kod drugih kao dio nesputanog, svakodnevnog, neformalnog, opuštenog izražavanja, no svakako su kod onih mlađih brojniji i češći. Prije konkretnih primjera iz filma, potrebno je nešto više reći o navedenim pojmovima te navesti njihove sličnosti i razlike.

U hrvatskoj, a ni stranoj lingvističkoj literaturi, o psovka se nije puno pisalo, a još se manje govorilo. Jedno od opravdanja za takvu situaciju je to da su psovke u užem gramatičkom smislu neobilježene (Pranjeković 2010: 118), a društvo ih smatra nepoželjnima i neprihvatljivima, no usprkos tome psovke su kulturni, društveni i jezični fenomen. Zanimljivo je da je prvu povijesno-psihološku raspravu o psovka napisao franjevački svećenik Ignacije Gavran

još 1962. godine. Njegova je rasprava bila opširno napisana na „dvjestotinjak stranica gustog tiska“ (Badurina, Pranjković) što je potvrda da se o psovka može puno toga reći, a iz njih se može i puno saznati o osobi, situaciji, društvu. Gavran psovku definira kao pogrdni izraz kojim nedolično i nedozvoljeno na simbolički način nekoj osobi oduzimamo bitnu vrijednost, ili kraće kao grdnju kojom se nekome oduzima čast (isto).

Pavel Pilch u završnom radu na temu *Psovka u hrvatskome i češkome jeziku* navodi kako su psovke postojale još kod primitivnih naroda te da su one zapravo fizička agresija pretvorena u verbalnu jer su razvitkom društvene zajednice i međuljudskih odnosa fizički napadi postali neprihvatljivi – zbog toga psovka nije samo jezični nego i društveni fenomen (Pilch 2011: 8,9). Na temelju različitih pristupa i objašnjenja psovke, Pilch donosi sljedeću potpunu i opširnu definiciju: „Psovka je govorni čin koji je uvijek uključen u komunikacijsku situaciju. Taj je čin najčešće izraz verbalne agresije koja može (a ne mora) biti usmjerena prema nekome ili nečemu. Psovka se većinom smatra nepristojnom u međuljudskoj komunikaciji jer često koristi vulgarne i opscene riječi, napada i vrijeđa, huli ili narušava socijalne tabue. Ponekad je oštro i grubo hiperbolizirani iskaz, pretjerana metaforična oznaka čija je glavna uloga smanjivanje nečije vrijednosti. S druge strane često se psovka koristi kao poštapalica, većinom u neuglađenome govoru, kao estetsko sredstvo, kao prijekor. Izgovorena psovka najčešće polazi iz frustracije, gnjeva, mržnje ili čovjekove želje da se opusti, no može biti i oznaka pripadnosti nekoj socijalnog grupi, slabog obrazovanja ili odgoja.“ (Pilch 2011: 22).

Badurina i Pranjković u članku *Jezična i pragmatična obilježja psovke* žele razgraničiti bliski odnos između vulgarizama i psovke. Vulgarizam definiraju kao nepristojnu, prostačku riječ kojom se označuje neki predmet ili proces iz sfere društvenih tabua, odnosno riječ kojom govornik iskazuje vulgaran odnos spram određenih elemenata iz izvanjezične stvarnosti (Badurina, Pranjković

231)⁷. Vulgarizme je moguće zamijeniti sa standardnojezičnom riječju, npr: kurac>penis, spolovilo, udo, nježnik; pička/pizda>vagina, rodnica; jebati (se)>spolno općiti, zajebavati (se)>zadirivati, šaliti se (isto 232). Upotrebljavati vulgarizme ne znači psovati, premda psovke često sadrže vulgarnu riječi. Psovke u hrvatskom jeziku najčešće se vrte oko tri riječi, a to su vulgarni nazivi za muški i ženski spolni organ (kurac, pička/pizda) te vulgarizam za spolni odnos (jebati), „taj je glagol svojevrsna nad-riječ koja ujedinjuje gotovo cijeli semantički prostor psovke“ (isto). Zbog negativnog stava društva prema psovka, one se mogu pojavljivati i u blažem obliku u kojem se vulgarizmi zamjenjuju, često po kriteriju fonijske sličnosti ili istog početnog slova (hebi ga, bem ti) ili se u potpunosti izostavljaju (*Majku mu!*, *Oca mu!*, *Pas mater!*). Osim toga, psovke se mogu pojaviti i u svom infantilnom obliku rasterećene svake nepristojnosti (*Pas, mačka, lisica!*). Psovke uglavnom imaju ustaljenu gramatičku strukturu (rijetko se pojavljuju kao jedna riječ, npr. *Kurac!*), a za njihovu je analizu važna ponovljivost u različitim kontekstima te ekspresivnost, odnosno mogućnost da se psovanjem iskažu određena afektivna stanja usmjerena prema govorniku, sugovorniku ili onome o čemu se govori. Radi se o jednostavnim ili proširenim rečenicama koje su nerijetko i eliptične, a najčešće su u formi optativa u kojem se prepoznaje kletva kao podrijetlo psovke. Ona je specifičan oblik govornoga čina kojim se izražava određeni stav i stanja govornika te se postižu određene komunikacijske namjere (isto: 233). Prema Ashleyju Montagu funkcije psovke su sljedeće: uvredljivo psovanje čija je temeljna funkcija usmjerena na vrijeđanje sugovornika, proklinjanje (blisko kletvama), zaklinjanje (psovkom se što svečano potvrđuje), usklično psovanje (npr. *Dovraga!*), dopunsko psovanje (psovka se javlja kao poštapalica, desemantizirana čestica, npr. *jebi ga*), bodreće psovanje (npr. *U Božje ime!*), prijekorno psovanje (psovka se koristi kako bi se nekoga prekorilo) (isto). Osim

⁷ Josip Silić napominje da ne postoji vulgarnost u jeziku, nego jezikom te na nema vulgarnosti riječi, nego vulgarnosti riječima. (Silić 2006: 110)

toga, u članku se navodi i gramatikalizirana psovka u kojoj npr. vulgarizam *kurac* funkcionira kao negacija (*Kurac će doći!* umjesto *neće doći*) (isto). Unatoč društvenoj osudi i vulgarizmi i psovke ostaju dijelom svakodnevnih, privatne komunikacije, no u nekim socijalnim zajednicama znače puno više od društveno neprihvatljivih izraza. U takvim zajednicama oni postaju obilježje pripadnosti i prepoznavanja.

U novije je vrijeme psovka postala jedno od umjetničkih sredstava kojim se ocrta karakter lika u književnoj (kod Zvonimira Majdaka, Alena Bovića, Borisa Radakovića) i u filmskoj umjetnosti, a često je i sadržaj grafita u urbanim sredinama. Dominantna prisutnost psovke u komunikaciji likova nerijetko upućuje na njihovo problematično ponašanje, nekulturu, pripadnost marginalnim društvenim skupinama, a u odabranim filmovima oznaka je pripadnosti navijačkoj supkulturi. U nastavku će se prikazati koje su sve funkcije psovki i vulgarizama u filmu. Iako šira socijalna zajednica smatra vulgarizme i psovke nepristojnima i neprihvatljivima, pripadnicima navijačke supkulture oni su jedno od sredstava prepoznavanja i povezanosti. Njihova bi komunikacija bez njih bila poprilično ogoljena.

Vulgarizmi i psovke pripadaju sferi emocionalnog i ekspresivnog govora te su izrazito negativno markirane (Bakaršić 2001: 233), a najčešće se koriste kako bi se izrazio negativan odnos prema nekome ili nečemu, no mogu se, iako rijetko, upotrebljavati i kako bi se izrazio pozitivan stav. U filmu su zabilježeni brojni vulgarizmi koji funkcioniraju samostalno ili kao psovka, a neki se koriste kako bi se izrazio bunt i nepoštovanje prema starijim osobama pa se tako na početku filma javlja scena u kojoj vidno alkoholizirani Krpa i Kizo vrijeđaju stariju ženu zato što im je rekla da se stišaju i upozorila ih da će im zvati policiju zbog remećenja javnog reda i mira, *Puši kurac, kurvo stara!, Odjebi, droljo glupa!, Zihher je nedojebana*. Osim kao potreba za vrijeđanjem i iskazivanjem negativnih emocija prema nekome, vulgarizmi u govoru navijača mogu funkcionirati i bez neke posebne namjere. Oni se mogu pojaviti samo kao

uobičajena, „prirodna“ karakteristika njihova spontanog izražavanja, kao zamjena standardnojezičnoj riječi⁸. Najproduktivniji vulgarijmi su glagoli *sрати* i *jebati* koji se pojavljuju u različitim varijacijama i značenjima. Glagol *sрати* pojavljuje se u značenju prigovarati (*Kaj sereš ti?, Kaj si se ti našo sрати., Gdje mi je stara našla sрати.*), pričati gluposti, lagati (*Krpa, ne seri., Daj ne seri., Ajde ne seri, jebem ti mater.*), prestrašiti se (*Usral se., Usrali smo se, stari.*), imenica *sranje* u značenju droge kao nečega negativnoga i nepoželjnoga (*Jebi ga dečki, ja sam vam reko – pivica je ok, al ne i ta sranja.*). Glagol *jebati* pojavljuje se u značenju dosađivati, gnjaviti (*Stari me jebe., Ma nemoj me jebati., Ajde ne jebi., Znaš kaj, daj mi duplog da te ne jebem dva puta.*), riješiti se koga (*Odjebi, Kizo!, Odjebi, droljo glupa!*), ne obraćati pozornost, ne doživljavati (*Ne jebem to stari, ne jebem.*), zeznuti nekoga (*Zajebali su te, čovječe., Ovaj nas je zajebao, sto posto nas je zajebao.*), zatim kao pridjev koji funkcionira kao uvreda u značenju frustrirana, neizgrađena kao osoba (*Ziher je nedojebana.*) ili prilog u značenju odlično, jako dobro (*Bilo bu jebeno, Krpa je tak nabrijan.*). Osim navedenog, od vulgarijama se često pojavljuju i riječi *kurac* i *pička*, no ne u značenju muškog i ženskog spolnog organa. Riječ *pička* javlja se u značenju 'djevojka' (*Da nema mene, Milica bi ti bila najbolja pička kaj si u životu videl*), a pojavljuje se i izraz *pičkarati* koji znači 'biti sitničav' (*Pa ne budemo sad tu pičkarali*). Riječ *kurac* pojavljuje se u izrazima *boli me kurac* u značenju 'nije me briga' (*Stavil bum na kaj bum stavil, boli te briga., Boli me kurac i za Jasnu i za Peru i za Magazin.*), pojavljuje se umjesto frazemske sastavnice *glava* u frazemu *izići komu navrh glave* (*Treba tu jednom riješiti stvari da pokažem toj bagri četničkoj da su mi se popeli na vrh kurca.*) i kao glagol *kurčiti se* u značenju 'praviti se važan' (*Prema tome nemate se kaj tu kurčiti.*). Navedene se riječi pojavljuju i kao dio navijanja pa se tijekom filma nekoliko puta može čuti *Kurac, pička, Dinamo ooo!* Budući

⁸ U govoru navijača prikazanih u filmu vulgarijmi su uobičajeni do te mjere da bi u nekim situacijama standardnojezična riječ mogla funkcionirati kao obilježena, dok se vulgarijam doživljava u potpunosti prirodno i spontano.

da su i vulgarizmi i psovke sastavni dio navijačkog govora, česti su primjeri kada se psovka pojavljuje samo kao poštapalica bez ikakva dodatna značenja, nerijetko u funkciji intenzifikatora prethodno izrečenoga (*Kaj ću tamo, jebote?, Zagreb Toronto, jebote., Moram naći poso, jebem ti mater., Jebiga stara, čista psihologija. Dobra mala, jebote., Daj, ti nemaš pojma kaj sam ja sve u životu karal, jebote.*).

Ranije je spomenuto da se psovke vrte oko triju riječi, a to su *kurac*, *pička* i *jebati* te da podrazumijevaju različite komunikacijske funkcije. U jeziku su ovoga filma česte psovke koje u sebi sadrže glagol *jebati*, a javljaju se kao jednostavne rečenice ili su proširene raznim uvredljivim pridjevima (*Jebem vam mater štrkljavu!, Jebem ti ribu!, Jebem ti mater alkoholičarsku, da ti jebem!, Jebem ti mater pijanu!, Jebem ti mater komunjarsku!, Kaj ću tamo, jebo te.*). Osim toga, potvrđene su i psovke koje u sebi sadrže vulgarni izraz za ženski i muški spolni organ (*A u pičku materinu!, Odi u pičku materinu!, Koga, u pičku!, U pičku materinu, di smomi buraz?, U kurac!, Puši kurac, kurvo stara!*). Jedna od funkcija psovke je uvredljivo psovanje i vrijeđanje sugovornika. Takvu funkciju psovke primjećujemo u situaciji s početka filma kada Krpa psuje Kizu zato što je previše popio i povraća (*Jebem ti mater alkoholičarsku, da ti jebem! Jebem ti mater pijanu!*) te ga tako želi poniziti, ali i pokazati svoj neodobravajući stav prema njegovu ponašanju. Može se reći da ova psovka, osim uvredljive funkcije, ima i funkciju prijekornoga psovanja. Uvredljivo psovanje pojavljuje se i između Krpe i Deje, i to kada ga Krpa vrijeđa zbog njegove nacionalnosti, u različitim sukobima po kafićima, u verbalnom nasilju na stadionu (*Jebem ti mater! Marš u Afriku!, Jebem ti mater, odi brat pamuk!, Pička vam materina pederska!*). U filmu se pojavljuje i gramatikalizirana psovka kada vulgarizam *kurac* funkcionira kao negacija (*Kurac ti mene slušaš kaj ja tebi govorim!*) i psovka koju Krpa izgovara Filipu kad se vratio iz Španjolske gdje je bio na odvikavanju od droge (*Di si pederu, pička ti materina?!*). Vulgarizmi i psovke su u govoru navijača prikazanom u filmu više

pravilo nego iznimka. Dio su gotovo svake komunikacijske situacije te je njihova najvažnija uloga vjerodostojno prikazati likove koji pripadaju svijetu u kojem se ne poštuju nikakva pravila.

7.4. Načini stvaranja žargonizama

Ranije su spomenuti neki načini stvaranja žargonizama prema Sabljaku (2013: 10, 11, 12, 13), a to su: metateza, sufiksalna tvorba, slaganje, pojava pseudoposudjenica, stvaranje novih riječi, skraćivanje, supstancija koja podrazumijeva da standardnojezična riječ dobiva novo, prošireno značenje te posuđene riječi iz drugih jezika. Budući da je govor navijača specifičan upravo po velikom broju vulgarizama i psovki, nabrojanih načina stvaranja žargonizama u filmu nema mnogo. Pojavljuje se nekoliko primjera za metatezu, npr. samo ime jednog od protagonista češće se izgovara upravo izmijenjenim poretком slogova (*Kizo* umjesto *Zoki*), pojavljuje se pozdrav *Vozdra!* umjesto *zdravo*, zatim *derpe* umjesto *peder* (*Postal je derpe.*), riječ *đemdo* umjesto *dođem* u značenju *besplatno* (*Kužiš, ona kurva ne da više na đemdo, a kolko smo love ondje spizdili*). U filmu se pojavljuje jedna nova riječ koja je nastala slaganjem, a to je *fotomala*. Značenje te riječi objašnjeno je u filmu te ranije navedeno u radu (*Nemreš bilivit, ono foto male. Kaj foto? Ove male kaj se slikaju za novine i to. Fotomale.*). Od promijenjenih standardnojezičnih riječi eventualno bi se mogao navesti pridjev *mala* koji je poimeničeni te se pojavljuje u značenju *djevojka* i imenica *riba* čije je značenje prošireno i preneseno te znači *zgodna djevojka*, a isto se događa s pridjevima *stari/stara* koji označavaju *majku* i *oca* (kada se nalaze u društvu protagonisti roditelje nazivaju *starcima*, u obiteljskim odnosima koristi se imenica *tata*, a u formalnim situacijama *otac*). Pojavljuje se još i imenica *rupa* čije je značenje preneseno i upotrebljava se kada se govori o *malom, jadnom* kvartskom dućanu. U jednom se primjeru pojavljuje glagol *karati* u značenju *spolnog čina* i imenica *kara*⁹ u značenju *spolnog uda* (*Povuci*

⁹ *pov.vojn.*, 1. četverokutna formacija kojom se odbijaju napadi konjice, 2. kola sa željeznim sanducima u kojima se prevozi topovsko streljivo. HJP

me za karu.), a pojavljuje se i glagol *brijati* koji je karakterističan za žargon mladih općenito (*Daj vozi, kaj **briješ**, jebote.*). Riječi koje ne pripadaju standardnom jeziku, a značenje im je znatno prošireno su vulgarijizmi *jebati*, *sрати*, *pička/pizda*, a njihova su moguća značenja navedena u poglavlju o vulgarijizmima i psovkaма. Budući da su u novije vrijeme masovni mediji omogućili stvaranje novih kontaktnih situacija, u govoru mladih općenito, pa tako i u filmu, sve se češće pojavljuju anglicizmi, primjerice *Ako ti nije **bed**,* ***Frend** mi je došo., Stari ga stiska da mora **job** naći., Jesi skužil kako sam ga dobil na **spiku**?, Nemreš **bilivit**, ono fotomale., Gle koji je Kina **faca** (važna osoba, frajer), Ako mi imaš kaj za reći, reci mi to u **facu** (lice), Keks, ono, fakat **sorry**.* Osim anglicizma, pojavljuje se i jedan primjer luzitanizma, a to je riječ *amigo* (*Zabij joj asa, **amigo!***). Pojavljuje se i primjer *zrihtati* koji je došao iz njemačkog jezika te ima status regionalizma u hrvatskome jeziku, *Da sam znao, bi se **zrihtal**.* Osim navedenog, pojavljuju se i neke riječi koje se mogu smatrati općim žargonizmima ili kolokvijalizmima (granice su nekad teško odredive), primjerice riječ *ziher* u značenju 'siguran, pouzdan', *fora* u značenju 'šala', *cuga* u značenju 'piće' i *lova* u značenju 'novac'.

8. ZG80 (2016)

Iako je snimljen 7 godina kasnije, *ZG80* je kronološki prednastavak *Metastaza*. Snimljen u režiji Igora Šeregića i produkciji *Kinoteke* prikazuje živote četvorice protagonista iz *Metastaza* i njihovu navijačku ekipu kako odlaze bodriti svoj *Dinamo* na gostovanje protiv *Crvene zvezde* u Beograd. Radnja filma manjim se dijelom događa u Zagrebu, dok je uglavnom smještena u Beograd u kojem pratimo sve zgone i nezgone predstavnika navijačkih supkultura. Za razliku od *Metastaza* gdje je naglasak stavljen na sudbine glavnih glumaca i njihovu manju zajednicu, tek s malim dijelom doživljaja stadiona i navijanja, *Zg80* u prvi plan stavlja navijanje i sukob s navijačima *Crvene zvezde*. Radnja filma događa se krajem 1980-ih godina i sadrži primjese prošlog sustava i bivše države što se odrazilo i na govor navijača i ostalih likova koje u ovoj „akcijskoj komediji“ susrećemo.

8.1. Govor navijača i zagrebački vernakular

Kao i u *Metastazama*, i u ovom su filmu zabilježene neke značajke zagrebačkog vernakulara. Zabilježeno je gubljenje kontrasta između č i ć pa se izgovara srednje č. Pojavljuje se glas e kao odraz starog poluglasa u leksemu *pes* (*Fala kurcu, gladan sam ko pes.*) i u nekim primjerima glagolskog pridjeva radnog kada je zadržano finalno -l (*Jesam žedan u pizdu materinu, kaj si išel to proljevat?*), no pojavljuje se i glagolski pridjev radni u vokaliziranom obliku u kojem je reduciran samoglasnik a (...*samo ja nisam mogo ič na tu tekmu jer sam moro doma učit. Pičko, reko sam ti da me ne stežeš tolko.*). Izgovaraju se skraćeni oblici koji završavaju na -o (*Tak da nisam nikad bio na gostovanju., Tak da sam ga čak ja nekak malo i znao., A to kak je on s nama završio opće taj dan, pojma nemam., Ak idete na gostovanje...*). Kod pripadnika *Bad Blue Boysa* u pravilu se pojavljuje zamjenica *kaj*, a rjeđe zamjenica *što/šta* koja je primarno jedno od jezičnih obilježja navijača *Crvene zvezde* i pripadnika srpske

nacionalnosti (*Kaj bi sral, jebote. Kaj se ljutiš, jebote?, I kaj sad kurac...Kaj kuiš, koji vam je kurac, kuš, šta ste tako nadrkani, kuiš?*). Negativni oblik glagola moći pojavljuje se kao *nemrem, nemreš, nemre* (*Pa nemrem vjerovat kak si glup., Nemremo nigdje, ja moram na faks sutra, imam predavanje.*). U nekim se primjerima pojavljuju nenaglašeni glagolski oblici na početku rečenice (*Sam ti ispričal? Si normalan?*) te su zabilježene redukcije suglasnika i samoglasnika (*ko* umjesto *tko*, *kuiš* umjesto *kužiš*, *gleat* umjesto *gledati*). Za zagrebački vernakular karakteristična je i metateza koja se pronalazi i u filmu (*šipu racku* prema puši kurac, *derpe* prema peder). Od leksema koje Kapović navodi u članku o zagrebačkom vernakularu (Kapović 2006: 9) pojavljuje se riječ *frajer, buraz* i *burazer* umjesto navedenog *burki*.

Osim *purgera* u filmu se pojavljuju i navijači Hajduka. Iako je njihov vođa Roko isto *purger*, Krpa ih ismijava karikirajući splitski govor pomoću ikavskog refleksa jata (*Lipotani, vidi ih, ala, jeste se upicanili, jeste i cviće donili?*).

8.2. Obilježja žargona

Nekultura, bunt i huliganizam viđeni u *Metastazama* preneseni su i u *ZG80*, razlika je jedino u tome što se u prvom filmu dobiva dojam da nasilje prvenstveno proizlazi iz osobnih stavova lika Krpe, koji ih želi prenijeti na ostatak svojeg „kvartovskog društva“, dok je u drugom filmu riječ o grupnom nasilju, nasilju kao obilježju čitave navijačke supkulture. Jedan od razloga njihova odlaska na gostujuću utakmicu je sukob s navijačima *Crvene zvezde* i obilježavanje teritorija *Marakane* plavom Dinamovom zastavom. I *ZG80* obiluje uvredama na račun starijih, osoba ženskog spola, a posebno na račun suparničkih navijača – *Delija* i, na početku filma, *Torcide*. Bezobrazni, vulgarni izrazi u komunikaciji mogu biti u funkciji uvrede, ali se često pojavljuju i kao izraz prijateljstva i znak prepoznavanja. Tako se vulgarizam *pička* koji u prenesenom značenju može biti oznaka za djevojku ili muškarca bez karaktera u

filmu pojavljuje u značenju 'prijatelj' (*Splićoo, di si pičko?*) U razgovoru je važan način na koji se što izgovara, ali i kontekst situacije u kojoj je što izgovoreno. Primjeri ironije potvrđeni su i u ovom filmu, a jedan od njih je svađa između dvaju konduktera i navijačke skupine. Budući da je Krpa povukao kočnicu i zaustavio vlak kako bi njegovi prijatelji (Buba, Kizo, Fićo i Žuti) uspjeli ući, kondukteri su se jako uzrujali te došli izvidjeti situaciju. Jedan je od konduktera upitao tko je zaustavio vlak, a Žuti mu je posprdno odgovorio da je to bila muha (*Muha? Tko je muha? Obična, domaća, leti s krilcima. Jel ti to mene zajebavaš? Ne, ne, ne zajebava vas, kuiš, fakat je bila muha, debela, sjela je, kuiš, na, gospodinu na kočnicu, i onda je sve otišlo u božju mater.*) Nakon toga kondukter postavlja pitanje tko je njihov vođa, a Dejo ironično odgovara *Pa maršal Tito, razume se. A mi smo njegovi pioniri maleni.*, a nakon toga počinju pjevati izmijenjenu „Pionirsku pjesmu“ kojom izražavaju svoj stav i mišljenje o tadašnjem društveno-političkom sustavu u Jugoslaviji (*Pioniri maleni, mi smo vojska prava, svakog dana pijemo pa nas boli glava, hašiš, droga, i ostala roba i mene će moja mati pioninom zvati.*)

Kao važno obilježje kolokvijalnog jezika u filmu se pojavljuju poštapalice i uglavnom su slične onima koje su potvrđene i u *Metastazama*. Najčešće se pojavljuje poštapalica *kuiš*, npr. *Zaglavio je, kuiš.*, *Kaj kuiš, koji vam je kurac, kuiš, šta ste tako nadrkani, kuiš, idemo tamo cigane tuč, kuiš.* Kada se riječ *kužiš* pojavljuje kao semantički prazna riječ, tada dolazi do gubljenja intervokalnog suglasnika *ž*, a kada se pojavljuje u značenju 'razumjeti, shvaćati' tada ne dolazi do redukcije, npr. *Glavno da ti kužiš di si, kuiš.* Uz *kuiš* često se pojavljuju i poštapalice *ono*, *aa*, *ee* te psovke i vulgariizmi (*Daj žedan sam ko graba, ee., U pičku, trebam nekaj popit, e. I nemoj past godinu zbog nas, u pičku.*)

I u ovom filmu leksik navijača dobrim jer dijelom usmjeren na moralne i fizičke karakteristike muškarca i žena. Često se pojavljuju pogrđni izrazi kojima je cilj uvrijediti drugu osobu, primjerice kada Krpa starijem gospodinu govori da

si sredi svoju *polovnjaču* ('istrošena žena'), a pri tome misli na gospodinovu suprugu (*Stari, daj si tu svoju polovnjaču dovedi u red da ne bi ja moral.*) Zatim uvrede na temelju mentalnih sposobnosti, *Krpa jesi videl na kaj liči ovaj debil Šeregi?, Ti si debil, Deva., Daj, glup si.*

Za razliku od *Metastaza* u kojima se u značenju 'djevojka' koriste različiti izrazi, primjerice *pička, mala, riba, fotomala*, u ovom se filmu koristi kolokvijalizam *cure* i poimeničeni pridjev *mala* (*Daj i curama kaj piju., Tak sam ja jednu malu karal prošlo ljeto na moru.*), a sva kreativnost sačuvana je za imenovanje određenih dijelova tijela kod osoba ženskoga spola. Pa se tako umjesto riječi *stražnjica* upotrebljavaju riječi *dupe, bulja* (i za lice), *gepek*, za grudi se pojavljuju riječi *sise i farovi* (*E stara, od kud ti sise?, Nisu ni farovi loši.*), a za cjelokupni fizički dojam upotrebljava se riječ *limarija* (*Limarija malo nagrižena, ali gepek je do jaja.*). Navedeni su izrazi (*gepek, limarija, farovi*) čak pomalo duhovite metafore za pojedine dijelove tijela, a izvan konteksta prije bi se povezali s mehaničarskim poslovima, nego sa značenjima koja dobivaju u žargonu. U tom smislu, ovaj dio navijačkog govora u potpunosti opravdava definiciju žargona – tajnog jezika koji je nerazumljiv ostatku socijalne zajednice. Umjesto riječi *čovjek* u neutralnom se značenju pojavljuju *tip i frajer*, dok se animalizirana metafora *lav* koristi kako bi se naglasila hrabrost i staloženost, npr. kada Dejo kaže tetku da je *lav* nakon što je pištoljem uspio otjerati *Delije* i spasiti se od napada (*To tetak e, kakav si lav.*).

Brojni su i izrazi koji se javljaju u značenju seksualnog čina pa tako možemo čuti vulgarizam *jebati, ševiti, dati pičke* ali i glagole *trpati* ('stavljati, bacati, smještati u neki prostor koliko stane') i, ranije spomenuti, *karati* ('prekoravati koga', 'svađati se') čija su značenja prenesena. Navedeno potvrđuju sljedeći primjeri:

Šta ti nebi jebo babu?

...tip u Zagrebu poševio neku žensku dok se pretvaro da je švedanin...

A možete vi meni dat recimo pičke?

*E, Fićo, **trpo** sam ti staru.*

*O jebote, da sam znao da je tak skup, išo bi mu **karat** staru za burek, jebote.*

*Tak sam ja jednu malu **karal** prošlo ljeto na moru.*

Osim nogometa i navijanja, jedan od važnih motiva odlaska u Beograd na utakmicu je i sukob s *Delijama*. U filmu se javlja nekoliko scena grupnog fizičkog nasilja u kojem sudjeluju *Bad Blue Boysi* i *Delije*, a svakom fizičkom obračunu prethodi verbalno nasilje – psovke, uvrede i poniženja. Pronalazimo izraze u kojima se suparnička ekipa naziva vulgarnim *pičkice* ('kukavice, osobe bez karaktera'), *retardelijama* (retardiran + *Delije*), *debilima*, *pederima*. *Bad blue boysi* u jednoj navijačkoj pjesmi sami sebe nazivaju *huliganima* ('osobe sklone destruktivnom ponašanju') čime priznaju svoj buntovan, nasilan svjetonazor. Osim navedenog, česte su uvrede na temelju političkog opredjeljenja, pa se tako mogu pronaći pogrdni nazivi za komuniste i partizane (*komunjare*, *partizancine*). U svim verbalnim prijetnjama cilj je što ružnije i što okrutnije opisati što protivnika čeka pa nailazimo na pogrdne žargonizme u značenju lica – *gubica* i *bulja*, i glagol *rokati* umjesto udarati. Potvrdu navedenome pružaju sljedeći primjeri:

Pičkice, pičkice!

Di ste retardelije?

*Noćas bit će nereda, noćas bit će ludnica, evo idu **huligani** zagrebačkih ulica.*

*Sad mi te pun kurac Krpice, ee, kad ti nabijem ovu šaku u **gubicu**, mislil buš da je lizalica.*

*...staviš ga u ruku i **rokaš** frajera u **bulju** dok ne padne na pod.*

Budući da se za svoj klub bore šakama i glasnicama, važno je da navijačko grlo nikad ne bude suho. Uvijek se pobrinu da ima *cuge* ('piće'), po mogućnosti hladne *Žuje*. *Cuga* je uvijek dobro došla, no droga je za svaku osudu pa se oni koji su zaglibili u tim *sranjima* pogrdno nazivaju *narkomančinama*.

8.3. Vulgarizmi i psovke

Već je ranije spomenuto da vulgarizmi i psovke kao jedno od obilježja govora navijačke supkulture mogu funkcionirati kao uvrede ili kao semantički prazne riječi, odnosno poštapalice. U istim se funkcijama pojavljuju i u ovom filmu. Uglavnom su to vulgarni nazivi za spolni odnos i spolne organe koji se i ovdje pojavljuju u različitim oblicima i značenjima. Tako za nepodopštinu koju su učinili razrednici (tadašnjoj drugarici) nazivaju *sranje* zbog kojeg je direktor (današnji ravnatelj) *popizdio* (jako se razljutio). Ako se tko pravi važan, onda se on *kurči*, ako je nešto jako loše onda je *u kurcu*, a ako netko nema hrabrosti za nešto onda je *pička* ili još gore *pičkica*. Osim uvrede, vulgarizam *pička* može se javiti i u pozitivnom, odobravajućem smislu, npr. *Splićo, di si pičko?* Budući da je Krpa neugodna osoba, sklona agresivnom ponašanju, on je jako *zajeban*. Kada tko govori gluposti, reći će mu da *sere/serucka* ili da *ne jebe*, odnosno da ne dosađuje. Vulgarizam *jebati* pojavljuje se i u značenju 'pustiti' nešto, npr. *Kizo daj si popij, jebeš to*. Navedeno potvrđuju i sljedeći primjeri:

Napravimo sranje točno kad razrednica izlazi iz razreda i ona nas ulovi.

...direktor bi popizdio.

Ti moraš da se kurčiš.

Fićo, pičko!

Krpa je bio malo stariji od nas, ali duplo zajebaniji.

Kizo, daj si popij, jebeš to, u pizdu materinu.

To malo seruckaš.

Kaj bi sral, jebote.

Psovke uglavnom predstavljaju agresiju, mržnju i netrpeljivost pretočene u verbalno nasilje, a često otvaraju put i fizičkome nasilju. Sve uvrede i psovke, kojima je cilj poniziti, izazivaju humor te djeluju kao sredstvo povezivanja unutar one skupine koja te psovke izgovara, dok u suparnicima one bude gnjev, stvaraju osjećaj poniženja i potenciraju agresivno ponašanje. Reprezentativni primjeri takvoga ponašanja pojavljuju se na početku filma kada se sukobe

Torcida i Bad Blue Boysi, a sukob predvode vođe navijača – Roko i Krpa. Svaka psovka i uvreda koju izgovori Krpa na račun navijača Torcide u pripadnicima Bad Blue Boyssa izaziva reakcije smijeha i obrnuto. Verbalno nasilje taj put nije eskaliralo u teški fizički obračun jer su navijači uspjeli pronaći zajednički jezik i zajedničkog neprijatelja – Delije. Ogleda se u sljedećim primjerima:

Ko je tulil pička ti materina?

Ko je tulil pička tebi materina.

Izdajico purgerska mamu ti jebem.

Mamu ti jebem cigansku u pičku.

Pička ti materina, smeće, jebem ti mamu cigansku.

Osim verbalnog nasilja, psovke se u govoru navijača često pojavljuju i kao poštapalice i obilježje grupne pripadnosti, pa se bez ikakvog značenja i razloga pojavljuju usred komunikacije, a nekada mogu označavati pozitivan stav govornika prema nekome ili nečemu (Bakaršić 2001: 233), npr. *Daj jebote, tip mi je puko plesku, kuiš., Buba dođi, idemo jebote, kuiš., Joj ljudi kakav dan, jebote., stvarno, jebote. Jesi ti lud, jebote?, Žuti jebem ti mater.*

8.4. Načini stvaranja žargonizama

Za razliku od filma *Metastaze* u kojem je govor navijača zasićen vulgarnizmima i psovka, u *ZG80* se uz njih pojavljuju i brojni žargonizmi koji su u funkciji karakterizacije likova i naglašavaju njihovu pripadnost navijačkoj supkulturi. Metateza je prepoznatljivo obilježje govora mladih općenito, a posebno pripadnika navijačke skupine. U filmu se pronalazi primjer metateze u izrazu *šipu racku* koji funkcionira kao uvreda i u navijačkoj pjesmi Bad Blue Boyssa, *Šipu racku, ko te jebe, možemo mi i bez tebe, Jugoslavijooo, Jugoslavijooo!* Česti model nastajanja žargonizama je i sufiksna tvorba. Pojavljuje se sufiks *-njak* u primjerima *lažnjak* ('lažan proizvod'; *Smrdi mi na lažnjak.*) i *narodnjak* (narodna 'pjesma', *Makni te narodnjake...*). Pojavljuje se i

sufiks *-ić* koji ima deminutivno-hipokoristično značenje (Bugarski 2003: 52,53) i kojim se odlikuje velik broj novih riječi iz različitih područja, primjerice leksemi koji se odnose na ustanove, lokale (*kafić*), narkomane (*narkić*), ljudske osobine (*homić*), a u filmu se pojavljuje riječ *pornić* u značenju filma s pornografskom tematikom: *...a jedino kaj je znao reć je onaj početak iz švedskih pornića*. Pojavljuje se i sufiks *-aš* u riječi *cvikeraš* koja označava osobu koja nosi dioptrijske naočale, npr. *Evo ovo sam ja, ovaj cvikeraš, da da*. Javlja se i sufiks *-uša* koji je frekventan u žargonima marginaliziranih skupina. U filmu se pronalazi u primjeru *sačekuša* ('iznenadan, neočekivan, neugodan doček') kada su *Delije* presrele navijače Dinama: *Jebem ti mater, sačekuša*. Javlja se sufiks *-ača* u primjeru *polovnjača* ('starija žena'): *Stari, daj si tu svoju polovnjaču u red dovedi da ne bi ja moral*. Sufiks *-onja* koji ima autentičan žargonski prizvuk uglavnom označava fizičke karakteristike (često deformacije) ljudi (isto: 58, 59), a u filmu je potvrđen u primjeru *bradonja* ('onaj koji se ističe bradom'): *Ajde idemo, tera nas ovaj bradonja*. Sufiks *-čina* koristi se za označavanje uglavnom negativnih karakteristika ljudi te ima uvredljivu namjeru: *...al ste zato buraz narkomančine., ...joj, nemoj mi tu narkomančinu spominjat., ...aj nek se čuje, aj nek se zna, da je sveti Sava pederčina*. Pojavljuje se sufiks *-er* u primjeru *burazer* ('brat', 'jako dobar prijatelj'): *Jesi burazeru onoliko puta*. Žargonizam *retardelije* nastao je srastanjem i autentična je tvorenica Dinamovih navijača kojom se žele poniziti i uvrijediti navijači Crvene zvezde: *Di ste retardelije?* Žargonizmi često nastaju i kraćenjem riječi, a primjeri za to su *telka* ('televizor'), *faks* ('fakultet'), *žvaka* ('guma za žvakanje'): *Šta, gledat e na telki, kuiš, Nemremo nigdje ja imam faks, sutra imam predavanje., Jednu žvaku...* Jedan od načina stvaranja žargonizama je i supstancija koja podrazumijeva da se već postojećem izrazu standardnoga jezika pridruži novo značenje. Tako se glagoli *tulit* ('glasati se otegnuto') pojavljuje u značenju 'plakati': *Kad se sjetim kad ste tulili za tim klošarom*. Pojavljuju se i imenice *gepek* (regionalizam u značenju stražnjeg dijela auta u koji ide prtljaga), *far*, *farovi* (u razgovornom jeziku označavaju

'prednja automobilska svjetla'), *limarija* ('limeni proizvodi') u značenju redom stražnjica, grudi, vanjština. Imenica *lav* ('zvijer iz porodice mačaka') metafora je za hrabrog, odvažnog čovjeka, „frajera“: *To tetak e, kakav si lav*. Imenica *zakon* ('propisi kojima se nešto određuje') pojavljuje se u značenju 'odlično, jako dobro', a u istom se značenju pojavljuje i vulgarizam *jebeno* i sintagma *do jaja*: *ZZ Top, fakat ste zakon, kuiš., Uz ono kaj smo već imali dogovoreno imamo jebeno iznenađenje., Limarija malo nagrižena, ali gepek je do jaja*. Od posuđenica se javljaju anglizmi *biznis*, *frend*, *Mene moji frendovi zovu...*, i pseudoposuđenica, zapravo prezime kojim se želi stvoriti dojam stranog državljanina, sa sufiksom *-os* koji imitira sufikse iz skandinavskih jezika (Koščak 2018: 15), odnosno švedskog, *Maj bisnis partner, Jorgen, Jorgen Pederson*.

9. *TI MENE NOSIŠ* (2015)

Ti mene nosiš film je redateljice Ivone Juka snimljen u produkciji 4Film. Riječ je o drami u kojoj pratimo živote triju žena – djevojčice Dore, redateljice Ives i producentice Nataše čije nam uloge otvaraju vrata u privatnost njihova doma i prikazuju surovi hrvatski život. Tri žene, tri obitelji, tri različita društvena sloja isprepletana su i objedinjena u jednu stvarnosnu priču.

9.1. Govor – ogledalo društva

Za razliku od prethodnih dvaju filmova koji prikazuju život jedne problematične supkulture na koju ostatak socijalne zajednice gleda s neodobravanjem, u ovom su filmu prikazani različiti karakteri koji su svojevrsni predstavnici pojedinih društvenih slojeva. Osim što primarno izvršava komunikacijsku funkciju, jezik i jezična realizacija – govor daje nam mogućnost identificiranja sa zajednicom kojoj pripadamo, ali i služi kako bismo izrazili, verbalizirali svoja stanja i osjećaje. Na predlošku filma *Ti mene nosiš*, pokušat će se pokazati kako govor može biti snažna socijalna oznaka.

9.1.1. Dora Bota

Jedna od nositeljica priče u filmu je Dora Bota, djevojčica koja živi u disfunkcionalnoj obitelji u kojoj je otac legenda Bad Blue Boysa, narkoman, diler, kriminalac, a majka vizažistica na setu popularne sapunice, žena čiji se brak raspada i koja utjehu pronalazi u bogatom ljubavniku, mužu producentice Nataše. Film započinje rečenicom „*Skoncentrirajte se jer sad predstava počinje kako vi kažete*“ koju izvorno izgovara Zdravko Mamić, predsjednik nogometnog kluba Dinamo i poznati nogometni menadžer, a u filmu ju čujemo u izvedbi djevojčice koja sanja o tome da postane budući Mamić. Imamo priliku promatrati Doru i komunikaciju koja se odvija unutar obitelji između četiri zida. Komunikacija njezinih roditelja temelji se na sukobu koji je ispunjen mnogim

uvredama i psovkama (*Briga me za ovog kretena..., Kad ti se jebe za mene, dokaži bar da ti se ne jebe za našu djecu., Ma jebala te tvoja sića., Ti si sjeban, potpuno sjeban, šupčino!*) od kojih se Lidija, Dorina majka, ne suzdržava niti pred djecom. Dora u svome ocu vidi uzor te ga pokušava u svemu kopirati. Osim što je narkoman, Dorin je otac i kriminalac koji neprestano ima problema s policijom, a njegova životna filozofija može se iščitati iz njegova govora. U liku Dorina oca pronalazimo poveznicu s prethodnim filmovima. Njegov je govor izvan obiteljskog okruženja ispunjen vulgarnim izrazima, ali i riječima koje su karakteristične za navijački i narkomanski žargon. Tako su u njegovu govoru potvrđeni žargonizmi *roba*, glagol *drukati* koji u žargonu označavaju drogu i razotkriti nekog, npr. *Koji kurac ti imaš skrivat Darijevu robu?, Ovdje je neko druko!* Dorin otac često obavlja mutne poslove kako bi zaradio novac pa tako u razgovoru s jednim klijentom možemo čuti izraze *fukodrom* ('mjesto za spolne odnose'), *trošiti* ('seksualno iskorištavati'), *starleta* ('mlada djevojka upitna morala'), *derati pare* ('zarađivati novac'), *labrnja* ('lice'), *popravci* ('ozlijediti nekoga'). Njegovi su poroci negativno utjecali na njegovu kćer, a to dolazi do izražaja kada Dora s prijateljicama odlazi na stadion na kojem mašta o svom budućem poslu. Iz njezine komunikacije s prijateljicama saznajemo da je u školi dobila *kolac* ('neprolazna ocjena') iz *matke* ('matematika'), ali i nešto puno gore, a to je da je kod *tate* našla *travu* ('laka droga') koju je uzela i koju će popušiti s prijateljicama.

9.1.2. Ives

Ives je mlada redateljica koja radno vrijeme provodi na setu, a u slobodno vrijeme skrbi o svome ocu koji boluje od Alzheimerove bolesti. Ona je lik u kojem se stalno sukobljavaju ljubav prema ocu i mržnja prema bolesti koja joj ga neprestano pokušava oduzeti. Preplavljena je različitim emocijama koje se igraju njezinim ponašanjem. Unutarnja borba i frustracije izlaze na površinu kroz brojne psovke. Ona psuje uvijek, ne birajući ni vrijeme ni mjesto. Psovanje

je njezin ispušni ventil, bilo da se nalazi na ulici i sukobljava sa slučajnom prolaznicom (*Pička koja više za ljudima, pička ti materina, nije nikakva gospođa nego je krava, rasplodna krava. I šta koji kurac radiš tu s djetetom na - 10, pička ti materina., Jebo ti pas mater, glupača jedna glupa.*), bilo da se nalazi u banci u kojoj joj ne žele odobriti kredit (*A ne radi kurca! A niko ne miče kurcem, ne radite kurca! U pičku jebenu materinu!*), bilo da je na radnome mjestu ili kod kuće (*Boli tebe kurac za mene. Boli te kurac za sve osim za vlastito dupe. Znaš ti ko sam ja tebi? Jebena medicinska sestra*). Obilježja vulgarizama i psovki već su ranije navedena u radu pa je potrebno napomenuti samo da, za razliku od prethodnih dvaju filmova u kojima se oni pojavljuju kao jedno od obilježja sociolekta, u ovom su slučaju obilježje idiolekta i odraz unutarnjeg stanja protagonista. Osim brojnih vulgarnih izraza i psovki koje su refleksija Ivesinog unutarnjeg nezadovoljstva i teškog života, iz njezinog se govora može iščitati i žargon mladih. Tako se u njezinu vokabularu pronalaze riječi *hit* ('odlično'), *tenks* ('hvala'), *okej* ('u redu'), *smsati* ('poslati sms').

9.1.3. Nataša

Nataša je uspješna producentica, predstavница visokog sloja u društvu koja na početku filma ostavlja dojam čvrste i sigurne žene. Poslovna je žena „uglađena“ govora koja sve na setu drži pod kontrolom i uspješno vlada svakom situacijom. Njezina je komunikacija poslovno korektna i promišljena te u javnosti govori uglavnom standardnim jezikom. Kada se fokus premjesti s poslovnog na privatno, njezin se govor mijenja. Budući da boluje od tumora na mozgu i da joj je preostalo svega nekoliko mjeseci života, u toplini vlastitog doma snima video svom nerođenom djetetu. U tom trenutku do izražaja dolazi njezina spontanost, zabrinutost, neuglađenost i nesigurnost (poštapalice, vulgarizmi, psovke i žargonizmi).

U filmu pratimo živote triju protagonistica na njihovoj privatnoj i javnoj razini. Budući da se upoznajemo sa životom unutar obitelji, pojavljuju se i neki

familijarizmi, npr. *mama*, *tata*, *srećo* (*Čekaj srećo, čekaj srećo da mama uzme stvari*), *bebo* (*Ma ne, bebo, ne.*). Kao jedno od obilježja žargona mladih pojavljuju se posuđenice iz engleskog jezika, npr. *frend* ('prijatelj'), *hit* ('nešto što je popularno'; *To će biti hit, apsolutni hit!*), *super* ('odlično'), zatim se pojavljuje riječ *tenks* ('hvala'), okej koji se upotrebljava kao prilog u značenju 'dobro' (*Samo mi smsaj da je sve okej*), after (skraćeno od afterparty; 'zabava nakon nekog događaja'; u filmu je upotrebljena u kontekstu nasilja pa podrazumijeva *after* na traumatologiji nakon fizičkog obračuna, *A kaj je s frajerom kojeg si poslao na after u traumu?*), *starleta* ('mlada djevojka upitna morala'). Osim posuđenica, pojavljuju se i domaće riječi *trava* i *kolac* u prenesenom značenju pa je trava metafora za laku drogu, odnosno marihuanu, a kolac za lošu ocjenu, tj. jedinicu. Jedan od načina stvaranja žargonizama je i skraćivanje, a primjeri kraćenja u filmu pojavljuju se u riječi *matka* ('matematika') i *trauma* ('traumatologija'). Zanimljiv je žargonizam *fukodrom* koji označava 'mjesto namijenjeno za spolni odnos', a nastao je od osnove *fuk* (prema engleskom fuck, spolni čin) spojnika *o* i sufiksa *-drom*. Za osobe ženskog spola koje su upitnog morala upotrebljavaju se žargonski sinonimi *treba* i *starleta*, za osobe muškog roda pojavljuju se sinonimi *tip* i *frajer* te sinonimi *lova* i *pare* za novac.

10. ZAKLJUČAK

Cilj je istraživanja provedenoga u okviru ovoga rada bio analizirati govor pripadnika odabranih skupina u trima hrvatskim suvremenim filmovima. Na temelju obilježja i načina stvaranja žargonizama analiziran je govor pripadnika navijačkih skupina te ostalih likova u filmovima *Metastaze*, *ZG80* i *Ti mene nosiš*.

Može se zaključiti da uz glazbu, karakteristične obrasce ponašanja i stil oblačenja, govor ima važnu funkciju u oblikovanju karaktera nekog lika, ali i socijalne skupine kojoj pripada.

Način života i aktivnosti socijalne zajednice uvelike utječu na obilježja govora. Tako u filmovima *Metastaze* i *ZG80* pronalazimo najviše žargonizama koji se odnose na nasilje, žene, alkohol i drogu. Važnu ulogu u sociolektu navijačke supkulture imaju vulgarizmi i psovke koji mogu biti odraz raspoloženja i unutarnjeg stanja lika, ali se mogu pojaviti i kao semantički prazne riječi te biti svojevrsna socijalna oznaka.

Ti mene nosiš je film koji nam omogućuje da kroz tri ženska lika dobijemo uvid u tri različita društvena sloja i stanje hrvatskoga društva.

Žargon kao specifičan jezik/govor određene socijalne skupine ima snažnu funkciju prepoznavanja članova zajednice i održavanja iste na okupu, ali i diferencijacije od ostatka društva kojem kao cjelini pripadaju.

SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI

Na početku rada definirana je sociolingvistika kao interdisciplinarno područje koje jezik promatra i opisuje u vezi s društvom. U vertikalnom se raslojavanju jezika pojavljuju sociolekti koji podrazumijevaju socijalnu diferencijaciju govornika različitih varijeteta. Pojmu sociolektu podređen je pojam žargon koji podrazumijeva poseban govor neke socijalne zajednice čija je funkcija identifikacija unutar te zajednice te diferencijacija od ostatka društva. Navedena su obilježja žargona i načini stvaranja žargonizama koji su temelj za analizu žargona u trima odabranim suvremenim hrvatskim filmovima – *Metastaze*, *ZG80* i *Ti mene nosiš*.

Ključne riječi: sociolingvistika, sociolekt, žargon, navijačka supkultura, *Metastaze*, *ZG80*, *Ti mene nosiš*

NASLOV I KLJUČNE RIJEČI (na engleskom jeziku)
Sociolects in Croatian contemporary movie.

Keywords: sociolinguistics, sociolect, slang, *fan subculture*, *Metastases*, *ZG80*, *You carry me*

11.LITERATURA

1. Bugarski, Ranko, *Žargon, lingvistička studija*, Biblioteka XX vek, Beograd, 2003.
dostupno na: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ffri:534/preview>
2. Fabris, Martina, *Analiza suvremene hrvatske kinematografije*, Diplomski rad, Rijeka, 2016.
3. Fishman, Joshua, *Sociologija jezika*, IGKRO „Svjetlost“, Sarajevo, 1978.
4. Hoyt, Alexander Douglas, *Hrvatski jezik u Zagrebu, sociolingvistički pregled*, Hrvatska sveučilišna naklada, 2012.
5. Koščak, Nikola, *Šrajbenzi spiku, stilovi hrvatske žargonske i žargonizirane proze 1990-ih i 2000-ih*, Stilistika.org, Zagreb, 2018.
6. Kovačević, Marina, Badurina, Lada, *Raslojavanje jezične stvarnosti*, Dometi, Rijeka, 2001.
7. Krivak, Marijan, *Kino Hrvatska*, Durieux, Zagreb, 2015.
8. Radanović, Milorad, *Sociolingvistika*, BIGZ, Beograd, 1979.
9. Sabljak, Tomislav, *Rječnik hrvatskoga žargona*, Profil, Zagreb, 2013.
10. Silić, Josip, *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*, Disput, Zagreb, 2006.
11. Žanić, Ivo, *Kako bi trebali govoriti hrvatski magarci*, Algoritam, Zagreb, 2009.

ČLANCI

1. Badurina, Lada, *Jezično raslojavanje i tipovi diskursa*. U: *Jezik književnosti i književni ideologemi: zbornik radova 35. seminara Zagrebačke slavističke škole*. Ur.: K. Bagić. Str. 11–20. Zagreb: Zagrebačka slavistička škola.
2. Kapović, Mate, *Najnovije jezične promjene u zagrebačkom govoru*, Kolo, 55, 56, 2006.
3. Kapović, Mate, *Najnovije jezične promjene u zagrebačkom govoru*, Vijenac, 337 – 1.veljače 2007.

4. Kovačević, Barbara, *Hrvatski žargon ili hrvatski žargoni*, Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, No.1, 2001., str. 378-383.
5. Marković, Ivan, *Hrvatski cirkumfiks jo-...-ń*, Suvremena lingvistika, No. 82, 2006., str. 191-217.
6. Mičanović, Krešimir, *Jezik kao prostor varijeteta*, U: *Raslojavanje jezika i književnosti: zbornik radova 34. seminara Zagrebačke slavističke škole*, Filozofski fakultet, Zagreb, 2006.